

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Výtvarné činnosti v mateřské škole

Vypracovala: Michaela Valentová
Vedoucí práce: Mgr. Martina Lietavcová

2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b. zákona č. 111/ 1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou universitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 28.3.2014

.....
Michaela Valentová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní magistře Martině Lietavcové za odborné vedení, dobré rady, nápady a za vstřícnost při konzultacích mé bakalářské práce.

ABSTARCT

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaké výtvarné techniky využívají učitelky jedné mateřské školy pro práci s dětmi. Zda se drží osvědčených známých technik, nebo experimentují i s novými netradičními technikami, materiály a pomůckami.

Teoretická část se zabývá otázkami vývoje předškolního dítěte, zařazením výtvarných činností a výtvarných technik v rámci programu mateřské školy.

V praktické části je provedeno dotazníkové šetření s učitelkami jednotlivých tříd a rozhovory s dětmi. Praktická část je rozšířena o popis netradičních výtvarných technik a výtvarných činností na základě vlastní realizace.

Klíčová slova

Učitel, dítě, mateřská škola, výtvarné činnosti

ABSTRACT

The main point of the bachelor thesis is to find out which art techniques and methods are used in a nursery school, whether they use any new and untraditional techniques and materials. The theoretical part is focused on pre-elementary child development, related art techniques and methods as a part of the nursery school educational program. The practical part contains interviews with teachers and children and describes modern techniques and methods that I would suggest to employ.

Key words

teacher, children, kindergarten, art activities

OBSAH:

ÚVOD.....	- 7 -
I. TEORETICKÁ ČÁST	- 8 -
1 VÝVOJ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE.....	- 8 -
1.1 Tělesný vývoj	- 8 -
1.2 Vývoj poznávacích procesů.....	- 10 -
1.3 Emoční vývoj.....	- 13 -
1.4 Socializace	- 14 -
2 VÝVOJ DĚTSKÉHO VÝTVARNÉHO PROJEVU	- 16 -
2.1 Předvýtvarné období	- 16 -
2.2 Období náhodných zdarů.....	- 17 -
2.3 Období naivního realismu.....	- 17 -
2.4 Zvláštnosti dětského výtvarného projevu	- 18 -
2.5 Typologie dětského výtvarného projevu	- 20 -
3 VÝTVARNÉ ČINNOSTI A VÝTVARNÉ TECHNIKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	- 22 -
3.1 Přehled výtvarných technik vhodných pro děti předškolního věku	- 23 -
3.2 Kresba.....	- 25 -
3.3 Malba.....	- 26 -
3.4 Grafika	- 27 -
3.5 Další netradiční výtvarné techniky	- 29 -
3.6 Didaktické prostředky přípravy a realizace výtvarných činností.....	- 30 -
3.7 Didaktické uspořádání činností ve výtvarné výchově	- 31 -
3.8 Plánování výtvarných činností	- 32 -
3.9 Krizové momenty v dětském výtvarném projevu a ve výtvarných činnostech, pedagogické zásady a pedagogická opatření	- 33 -
3.10 Kompetence k výtvarným aktivitám získané na konci předškolního vzdělávání	- 35 -
II. PRAKTICKÁ ČÁST	- 38 -
1 TÉMA PROJEKTU, METODY, CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU, HYPOTÉZY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	- 38 -
1.1 Metody projektu	- 38 -
1.2 Charakteristika výzkumného souboru	- 40 -
1.3 Hypotézy stanovené ke Studii I. a otázky stanovené ke Studii II.	- 41 -
2 PRŮBĚH SBĚRU INFORMACÍ PRO JEDNOTLIVÉ STUDIE.....	- 42 -
3 VÝSLEDKY PROJEKTU	- 43 -
3.1 Vyhodnocení praktické části	- 53 -
4 DISKUSE	- 54 -
ZÁVĚR.....	- 56 -
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	- 58 -
SEZNAM PŘÍLOH	- 60 -

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Výtvarné činnosti v mateřské škole“, protože s dětmi ráda tvořím, zkouším nové výtvarné techniky a používám netradiční pomůcky a materiály. Prostřednictvím své bakalářské práce jsem se chtěla dozvědět, zda v místní mateřské škole, kterou jsem navštěvovala jako malá, experimentují s výtvarnými technikami a materiály, nebo se drží osvědčených, známých metod. Myslím si, že v současné době je mnoho netradičních výtvarných technik, materiálů i pomůcek k výtvarným činnostem, proto je škoda jich nevyužít a neexperimentovat s nimi při práci s dětmi.

V teoretické části bakalářské práce se ze začátku zabývám vývojem předškolního dítěte. V dalších kapitolách se následně věnuji vývoji dětského výtvarného projevu a také zvláštnostem i typologii dětského výtvarného projevu. Ve druhé části se zabývám výtvarnými činnostmi a výtvarnými technikami, které jsou vhodné pro děti předškolního věku, do kterých patří kresba, malba, grafika a další netradiční výtvarné techniky. Dále se věnuji didaktickému uspořádání činností ve výtvarné výchově, také plánování výtvarných činností, které je velmi důležité. V závěru teoretické části se zabývám krizovými momenty v dětském výtvarném projevu i ve výtvarných činnostech. Popisuji zde vhodné pedagogické zásady a opatření.

V praktické části jsem udělala dvě šetření. Jednalo se o dotazníkové šetření, které jsem provedla s učitelkami jedné mateřské školy a mým cílem bylo zjistit, jaké výtvarné techniky a materiály používají při práci s dětmi. Jako doplnění k dotazníkům jsem s dětmi stejné mateřské školy udělala rozhovory. Zjišťovala jsme zda mají rády výtvarné činnosti a aktivity, dále také jaké techniky a materiály používají nejraději.

V závěru praktické části je popis s fotodokumentací osmi výtvarných lekcí, které jsem zrealizovala s dětmi mateřské školy. Děti tak měly možnost vyzkoušet si různé netradiční výtvarné techniky a výtvarné aktivity, které pro ně byly zajímavé, pro některé děti i nové.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

Dítě je podle Mareše, Walterové a Průchy (2003, s. 46) charakterizováno jako: *„Lidský jedinec v životní fázi od narození do období adolescence. Podle některých pojetí je za dítě považován i jedinec před narozením, tj. v prenatálním období vývoje člověka.“*

Předškolní věk, neboli věk iniciativy, trvá od 3 do 6-7 let dítěte. Můžeme ho také nazvat jakousi přípravou na život ve společnosti. Konec této fáze neurčuje jen fyzický věk, ale především nástup do školy.

J. Piaget (1997) uvádí dělení vývoje myšlenkových operací takto:

1. fáze senzomotorická inteligence- vymezuje se od narození do 2 let
2. fáze je symbolického a předpojmového myšlení a je vymezena od 2-4 let
3. fáze názorného myšlení- 4-7 let

Podle Eriksona (2002) je vývoj rozčleněn do těchto etap:

1. 0-1 rok dítě získává základní pocit důvěry v životě, díky matčině péči.

V tomto období získává ctnost, kterou je naděje.

2. 1-3 roky přichází konflikt mezi pocitem autonomie a studu, v závislosti na požadavcích okolního světa.
3. 3-6 let (předškolní věk) konflikt mezi vlastní iniciativou a pocitem viny, vyvíjí se svědomí.

1.1 Tělesný vývoj

Dítě předškolního věku se již naučilo chodit a běhat, jak po rovném terénu, tak i po nerovném. Padá už jen velmi ojediněle a zvládá i chůzi ze schodů a do schodů, bez pomoci dospělého. Předškolní věk je pro dítě další etapou velkých změn, které však nejsou až tak nápadné. Jedná se především o změny v pohybové obratnosti, které znatelně ovlivňují postavení ve společnosti a jsou důležité i pro další vývoj soběstačnosti dítěte. Motorický vývoj se stále zdokonaluje, zlepšuje se pohybová koordinace, pohyby jsou elegantnější a dítě je celkově hbitější.

- Hrubá motorika

Čtyřleté dítě tedy nejenže dokáže utíkat, sejít ze schodů, ale už umí i skákat, lézt po žebříku, seskočit z nízké lavičky, zvládne také déle stát na jedné noze a házet míč, což okoukalo od dospělých.

- Jemná motorika

Dítě začíná být zručné a soběstačné při každodenních činnostech jako jsou např. svlékání a oblékání, někdy však potřebuje i malou pomoc, dokáže se samostatně najít, obout si boty a snaží se zavázat si tkaničky, zvládne si dojít na toaletu a potřebuje už jen malou pomoc, umí si umýt ruce atd. Děti si procvičují zručnost i při hrách jako jsou např. hry s kostkami, s pískem a s modelínou.

- Grafomotorika

V předškolním věku je především důležitá kresba, při které dítě uplatní rozumové pochopení světa. Již tříletému dítěti nedělá problém napodobit určitý směr čáry (horizontální, vertikální, kruhový) a to i podle předlohy, protože již dokáže skvěle ovládat pohyby ruky. Ve čtyřech letech zvládá kresbu křížku, v pěti letech je dítě schopné napodobit tvar čtverce a asi kolem šestého roku dítě dokáže trojúhelník. Dítě vyjadřuje kresbou své vlastní představy. Ve třech letech něco načmárá, dodatečně vytvoř pojmenuje a většinou se obrázek znázorněnému předmětu skoro nepodobá, ale již ve čtvrtém roce dítě začíná zobrazovat realističtěji, zatím však jen v nejhrubších obrysech. Přestože dítě začíná kreslit již s určitým záměrem, konečný obrázek ještě může pojmenovat úplně jinak. Kresba pětiletého dítěte vykazuje již lepší motorickou koordinaci a odpovídá předem stanovené představě, ale kresba šestiletého dítěte je však po všech stránkách mnohem vyspělejší. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006)

1.2 Vývoj poznávacích procesů

Důležité je aby dítě předškolního věku porozumělo souvislostem a vztahům mezi pojmy, objekty a symboly. Typickými znaky pro uvažování předškolního dítěte jsou dle Vágnerové (2008):

- Centrace: Dítě ulpívá na jednom zrakově nápadném znaku, který je pro něj podstatným a přehlíží jiné méně výrazné znaky, které jsou někdy i mnohem významnější.
- „*Egocentrismus, ulpívání na subjektivním názoru a opomíjení jiných, které mohou být odlišné. Egocentrický způsob uvažování v sobě zahrnuje přesvědčení, že je jediné možný, tj. předpoklad apriorní správnosti a platnosti. Předškolní dítě nechápe, proč by mělo posuzovat situaci z více hledisek. Jestliže chybí představa o možné pluralitě názorů, pak schází impulz k hledání objektivní pravdy. Je to tendence zkreslovat úsudky na základě vlastního postoje a preferencí.*“ (Vágnerová, M., 2008, str. 174)
- Fenomenismus: Dítě klade důraz na určitou, zjevnou podobu světa.
- Prezentismus: souvisí s fenomenismem, dítě se váže na přítomnost a na aktuální podobu světa, která pro něj představuje určitou subjektivní jistotu. Dítě věří tomu, co vidí. (Vágnerová, M., 2008)

Vnímání předškolních dětí můžeme označit za globální a neanalytické a je orientované hlavně na to, co dítě upoutá. Rozvoj **vnímání** u dětí můžeme cvičit především otázkami typu: Co má daná věc společného, nebo rozdílného? Čím větší počet věcí a jejich vlastností si dítě uvědomuje, tím přesněji vnímá. (Čačka, O., 1997)

Dítě všechny informace zpracovává a interpretuje je pomocí magičnosti, animismu, arteficialismu a absolutismu. Jedním z projevů dětské potřeby jistoty v tomto věku je tendence absolutismu, což je přesvědčení dítěte o tom, že každé poznání musí mít definitivní jednoznačnou platnost.

Dítě si v tomto věku utváří a stabilizuje svou pozici ve světě. V poznávání světa dítěti pomáhá hlavně **představivost**. Své představy přetváří tak, aby jim rozumělo. Přetrvává egocentrismus, který má vliv na uvažování a komunikaci. Ulpívá na svém pohledu, který pro něj představuje jakousi jistotu.

Představy a fantazie jsou v předškolním věku stále přesnější a bohatší. Podle Čačky (1997) je tomu tak právě kvůli nestálosti dětské pozornosti a organické tvárnosti mozkové kůry. Dochází k hojnějšímu příjmu informací. Dítě si v tomto věku osvojuje především názorné a konkrétní jevy a za pomoci opakování si utváří návyky.

Pozornost dětí je přelétavá a je nezbytnou součástí bohatšího a častějšího příjmu informací. Děti předškolního věku však neudrží dlouhodobou pozornost, proto je dobré ji posilovat především konstruktivními hrami. (Čačka, O., 1997)

Rozvoj poznávacích procesů ovlivňuje i sebepojetí. Dítě v předškolním věku poznává nejbližší svět kolem sebe a pravidla, která v tomto světě platí. Vývoj inteligence předškolních dětí se přeměňuje z úrovně předpojmové na vyšší úroveň, kterou nazýváme názorné, neboli intuitivní učení. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006)

Myšlení dítěte je nepřesné, má určitá omezení a nerespektuje základy logického myšlení.

Mezi znaky myšlení předškolních dětí patří nekoordinovanost, útržkovitost a nepropojenost.

„Jak symbolické, tak i předoperační myšlení je stále ještě úzce vázáno na činnost dítěte a je ještě v tomto smyslu egocentrické, antropomorfické (všechno polidšťuje), magické (dovoluje měnit fakta podle vlastního přání) a artificialistické (všechno se „dělá““. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006, str. 89)

V této fázi vývoje děti pro interpretaci okolního světa používají především fantazii a tak jeho poznání často zkreslují. **Fantazie** je v tomto období důležitá pro citovou a rozumovou rovnováhu dítěte. Aby světu lépe porozuměli, využívají animismus, což znamená přiřítání neživým objektům vlastností živých bytostí, někdy i vlastností lidské.

„Předškolní děti jsou přesvědčeny, že fyzikální pohyb a proměny také sledují nějaké cíle a jsou nějakým způsobem motivovány atd. Např. sluníčko jde po obloze, řeka běží přes kameny, utíká do moře atd. Děti předškolního věku umí odlišit živé a neživé, ale stále ještě jsou schopné tyto rozdíly přehlížet a očekávat od živých věcí projevy neživých bytostí.

(Vágnerová, M., 2008, str. 175)

Rozvoj paměťových schopností v předškolním věku je podmíněn zráním příslušných mozkových struktur, závisí na úrovni kognitivních schopností a na zkušenosti dítěte. V tomto období se zvyšuje kapacita paměti, rychlost zpracování informací, kterou můžeme pozitivně ovlivňovat i specifickou stimulací, kterou jsou např. paměťové hry. S přibývajícím věkem se zvyšuje i kapacita pracovní paměti.

„Pětileté děti si pamatují větu o 5 slovech, např.: "Babička nám přinesla hodně bonbónů." Jak lze očekávat, i předškolní děti si pamatují víc, když mohou využít logických souvislostí. K udržení v paměti přispívá míra informovanosti o dané oblasti, která je předpokladem ke snadnějšímu zakódování, 0. zpracování aktuální informace. To znamená, že jedním z důvodů, proč si děti předškolního věku méně zapamatují, může být jejich způsob uvažování, či limitované znalosti.“ (Vágnerová, M., 2008, str. 191)

V předškolním věku se také zvyšuje rychlost zpracování informací, rozvíjí se metapaměť a paměťové strategie, kterými jsou např. ukazování, pojmenování, opakování. Tyto strategie je už 5 leté dítě schopno použít pod vedením dospělého člověka.

Vývoj verbálních schopností

„Jazyk je chápán a používán na úrovni, která odpovídá stupni rozvoje poznávacích procesů.“ (Vágnerová, M., 2008, str. 194)

V předškolním věku děti nejčastěji používají otázku „Proč? Jak?“. Tyto otázky jsou důležité nejen pro obohacení tzv. dětského slovníku, ale jsou také důležité pro rozvoj správného vyjadřování. Děti se učí nápodobou verbálního projevu dospělých lidí, s kterými žijí. Nápodoba má selektivní charakter, což znamená, že dítě se naučí jen to, čemu svým způsobem rozumí. Děti si začínají osvojovat platnost gramatických pravidel a okolo 4. roku začínají mluvit v delších a složitějších větách.

„Z hlediska rozvoje poznávacích procesů je významnou složkou vývoje tzv. egocentrická řeč, která není primárně určena pro jinou osobu a bývá spojena s myšlením. Egocentrická řeč je řečí pro sebe, nehledá a nepotřebuje posluchače. Je zkratkovitá, dítě si povídá pro sebe, přesněji řečeno bez ohledu na jiné, a proto nemusí říkat všechno.“ (Vágnerová, M., 2008, str. 195)

Egocentrická řeč je prostředkem myšlení, někdy funguje jako prostředek uvažování a může mít různé významy:

- Expresivní, což znamená, že dítě vyjadřuje své pocity bez ohledu na potenciální posluchače.
- Regulační význam označuje, že předškolní dítě řídí své vlastní jednání slovně.
- Kognitivní, čímž rozumíme, že dítě komentuje své jednání a to mu napomáhá pochopit situaci.

1.3 Emoční vývoj

V této fázi vývoje je charakteristická větší stabilita a vyrovnanost. Citové prožitky dětí jsou velmi intenzivní a většina je jich vázána na aktuální situaci. Většina prožitků je také spojena s momentálním uspokojením, či nespokojením. V předškolním věku se také rozvíjí emoční paměť, která má implicitní charakter. Rozvíjejí se vztahové emoce a emoční inteligence. Ubývá negativních reakcí, děti bývají především více pozitivně laděni.

„Proměna charakteru emočního prožívání je závislá na dosažení větší zralosti CNS, ale i na úrovni uvažování, předškolní děti dovedou svou nespokojenost vyjádřit jiným způsobem, event. se s ní umí i lépe vyrovnat.“ (Vágnerová, M., 2008, str. 196)

Děti předškolního věku již začínají lépe chápat příčiny vzniku nepříjemných situací, proto nemívají tak často zlost a vztek. Na rozvoj dětské představivosti bývají vázány i pocity strachu. Dokáží si vytvořit různé imaginární bytosti, strašidla apod. V této fázi se také rozvíjí smysl pro humor a děti bývají veselé, pozitivně laděné. Pozitivní ladění závisí na typu temperamentu, zkušenosti, na míře bezpečí i jistoty v rámci rodiny.

„Pozitivní vztahové emoce trvají déle a projevují se radostí ze sdílení něčeho, pocity sounáležitosti i soucitu.“ (Vágnerová, M., 2008, str. 197)

V předškolním období již děti chápou aktuální význam emocí, snadno se orientují v základních emocích a rozvíjí se orientace v emocích jiných lidí. Děti porozumí již vlastním i komplexnějším emocím.

1.4 Socializace

V tomto období se dítě začíná socializovat a začíná si utvářet vztahy se svými vrstevníky. Tato fáze je fází přípravy na společenský život, proto dítě musí přijmout určitý řád, který upravuje chování k různým lidem. Dítě se učí prosadit se ve vrstevnické skupině a spolupracovat.

„Vývojově podmíněné změny se odrazí ve hře, v předškolním období je novým projevem chování sdílená aktivita, vyžadující jak sebeprosazení, tak prosociální chování.“ (Vágnerová, M., 2008, str. 174)

V předškolním období je nejdůležitějším prostředím rodina, která primárně socializuje dítě do společnosti.

(Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006)

Dítě se již musí přizpůsobovat požadavkům jiného sociálního prostředí, kterým je např. mateřská škola. Učí se určitým způsobům chování a to hlavně prosociálního a respektujícího práva ostatních lidí. Začínají si postupně osvojovat i základní normy chování, s kterými se ztotožňují a začínají navazovat první kontakty se svými vrstevníky. Tím dochází k postupnému diferencování rolí ve vrstevnické skupině, kde se učí soupeřit a spolupracovat. (Vágnerová, M., 2008)

Proces socializace můžeme sice různě definovat, ale v podstatě zahrnuje tři základní vývojové struktury, kterými jsou vývoj sociální reaktivity, sociálních kontrol a sociálních rolí. Jako sociální reaktivitu chápeme vývoj odlišných emočních vztahů k lidem ve vzdálenějším i bližším okolí. U vývoje sociálních kontrol a hodnotových orientací jde především o vytváření norem na základě příkazů a zákazů, které pak dítě přebírá za své.

„Ty pak jeho individuální chování usměrňují do mezí určených společností (tak, aby společnost jako celek byla chráněna). Chování jedince je však nejen omezováno hranicemi, v nichž se může pohybovat, ale je určováno i cíli, na jejichž dosažení je orientováno úsilí jedince (hodnoty materiální a kulturní).“

(Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006, str. 90) Mezi poslední vývojovou strukturu patřící do socializace můžeme označit vývoj sociálních rolí, pod kterými chápeme osvojení si určitého vzorce chování a postojů, které jsou od dítěte

očekávány ostatními členy společnosti. Důležité je zohlednit věk, pohlaví a společenské postavení dítěte. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006)

2 VÝVOJ DĚTSKÉHO VÝTVARNÉHO PROJEVU

Ještě než přistoupíme k vývoji dětského výtvarného projevu, měli bychom se zamyslet nad tím, co to vlastně výtvarný projev je. O výtvarném projevu v předškolním věku se již zmiňoval Jan Amos Komenský ve svém Informatoriu školy mateřské. Komenský uvádí, že bychom měli děti vést k výtvarné výchově již od 3-4 let. Děti tak zkouší poprvé držet křidu nebo uhl. Začínají tak pomocí výtvarného projevu poznávat svět ze „*hry a kratochvíle*“. (Komenský, J., 1992, str. 49)

Dětský výtvarný projev je úzce spjat s celkovým duševním životem dítěte a uplatňuje se při něm především představivost a vnímání. (Uždil, J., 2002)

Děti v něm vyjadřují pocity a postoje, ale často v něm chybí mluvená řeč. Vyjadřují se výtvarným jazykem, jazykem barev a tvarů. (Roeselová, V., 1996)

Jde vlastně o vyjádření svého názoru na svět a děti zobrazují realitu tak, jak ji chápou. (Vágnerová, M., 2008)

2.1 Předvýtvarné období

Začátky dětské výtvarné řeči se podobají řeči mluvené. Tak jako přechází neohraničeně zvuky jeden do druhého než se spojí v nějaký věcný význam. Podobně je to i s prvními začátky dětské kresby. První pokusy o výtvarné projevení dětí můžeme vidět již v batolecím věku, kdy dítě otiskuje svou umazanou dlaň na nějakou světlou plochu, či kreslí prstem po zamlženém skle. Děti mají větší radost z právě vznikající stopy, než ze samotného výsledku. Pro dítě je v tomto období mnohem důležitější, že kreslí, než co kreslí. Předvýtvarné období můžeme nazvat také obdobím „čáranic“.

„*Čáranice mají mnoho typů, můžeme mezi nimi sledovat krátké údery- body, klikatky, klubíčka velmi jemných čar a spirály (oválné, kruhové i „hranaté“)*. (Uždil, J., 2002, str. 14)

U nejmladších dětí vychází pohyb z ramenního kloubu a dítě nerespektuje plochu. V pozdějším věku už se uplatňuje ramenní a zápěstní kloub a vznikají tak „klubka“. Čím je dítě starší, tím více respektuje plochu a řídí se jí.

První grafickou figurou čáranic je nepravidelný ovál, později se objevuje komplikovanější forma, kterou je kříž (začátek domu, stromu a dalších věcí).

Všechny čáranice jsou přípravou na opravdové kreslení, které už nebude jen hra se stopou. (Uždil, J., 2002)

2.2 Období náhodných zdarů

V tomto období kolem 3. roku začíná přecházet bezobsažná čáranice k jednoduchému zobrazení člověka. Odborníci uvádějí, že podobnost mezi klubkovitou čáranicí a mezi vyobrazením lidské postavy je jen náhodná, protože dítě často pojmenuje čáranici až dodatečně. V hledání obsahů nalézá dítě výklad pro své vzniklé grafické útvary, připodobňuje je k částem přírody. Dítě kreslí to, co kolem sebe vidí, především zobrazuje člověka a potom až vše ostatní. První vznik grafických podob člověka je založen na pohybových, dotekových a pocitových zkušenostech dítěte. Kreslí všechno, co je nějak zaujme, velmi často zobrazují lidi. „*Vývoj kresby lidské postavy má svůj typický průběh, odrážející celkový psychický rozvoj.*“ (Vágnerová, M., 2008, str. 185)

V tomto období se začíná objevovat hlavonožec, který symbolizuje zobrazení člověka. Ve vyobrazení lidské postavy se uplatňuje hlava, na které jsou především otevřené oči, které jsou důkazem života. Čím je dítě starší, začínají se objevovat ústa, nos, vlasy a uši. Současně s hlavou se objevují i nohy, díky nimž vzniká ucelený obraz člověka, který se pohybuje. (Uždil, J., 2002)

2.3 Období naivního realismu

Kolem 5-6 roku se hlavonožec začíná měnit v panáka. Dítě začíná znázorňovat trup dalším kolečkem a zobrazuje postavu vždy zepředu. Až kolem 6. roku je znázornění lidské postavy úplné, se všemi končetinami.

„*Několik studií dává za pravdu Liguetovu tvrzení, že detailů na postavě přibývá s růstem mentální úrovně. Různé způsoby zobrazení postavy, podle nichž lze hodnotit inteligenci dítěte, poskytuje také důležitou informaci o tom, jak dítě vnímá vlastní tělo.*“ (Davido, R., 2008, str. 24)

Vedle zobrazení lidské postavy dítě začíná zobrazovat i prostředí, ve kterém žije. Začínají se objevovat další grafické typy, kterými jsou dům, strom, dopravní prostředky a zvíře.

2.4 Zvláštnosti dětského výtvarného projevu

Pokud mluvíme o zvláštnostech dětského výtvarného projevu, můžeme použít definici Roeselové (2003), která je popisuje jako neobvyklé způsoby vyjádření, vycházející z potřeb dítěte podělit se o vědomosti, skryté souvislosti, nebo o duševní stavy.

Některé zvláštnosti se objevují jen ojediněle a k některým utkvívá více dětí. Mezi zvláštnosti dětského výtvarného projevu patří:

- **Difusní charakter**

Difusní charakter se objevuje u nejmenších dětí. Jedná se o rozptýlení kresby po celém formátu.

- **Pravidlo pravého úhlu (R- princip)**

Pro dítě je psychicky snazší kreslit v pravém úhlu. Pokud dítě používá ve své kresbě R- princip, má tak potřebu rozlišit jeden směr od druhého směru. Uždil (2002) popisuje pravý úhel jako setkání svislé a vodorovné čáry. Setkávání dvou směrů, které znamenají nejvíc.

- **Transparentnost (průhlednost)**

Tato zvláštnost se objevuje velmi často. Děti kreslí např. domeček bez přední stěny, aby bylo vidět, co se v něm právě odehrává.

- **Časová souslednost (výtvarné vyprávění)**

Na papíře se současně objevuje několik okamžiků děje, jako by probíhaly současně. Dítě zobrazí děje, které jsou pro něj klíčové a seřadí je na jeden papír.

- **Grafický automatismus**

V dětské kresbě je velmi častý. Dítě stále opakuje jednoduché a už pro něho osvojené tvary (kytičky, čárky, křížky, kolečka...)

- **Nepravý ornament**

Dítě se snaží přílišným zdobením zakrýt prázdnou plochu a mezery v představivosti, ale někdy má nepravý ornament i jiné důvody.

- **Kresebný automatismus**

Jedná se o urychlení a ulehčení práce. Může se týkat jak detailů, tak i grafických typů. U nejmenších dětí (2-3 roky) se nejčastěji objevuje při kresbě oblíbených témat. Velmi důležitá je však výpověď dítěte o své kresbě, až poté můžeme posuzovat, zda se jedná o kresebný automatismus.

- **Grafoidismus**

Jedná se o kresbu, která je nakloněná ve směru písma a souvisí s ní i zaoblování ostrých úhlů (trojúhelník).

- **Rytmus, opakování, symetrie**

Tyto principy v malbě a kresbě děti často uplatňují. Jsou jakýmsi základem pro kompoziční schopnosti, do kterých spadá členění plochy i formální jednota samotného výtvaru.

„Základy kompozičního smyslu jsou dítěti vrozeny, mají svůj počátek až ve fyziologických faktech (rytmus tepu a dechu, symetrie lidské postavy atd.) a jejich přítomnost v kresbě je povzbudivá- mluví o tom, jak přirozeně probíhá integrace tělesných a duševních složek, která je pro duševní kondici dítěte tak zdravá.“ (Uždil, J., 2002, str. 54)

- **Velikostní hierarchie**

Velikostí hierarchie nám napovídá, kdo je na obrázku nejdůležitější. Největší postava je pro dítě nejdůležitější. To používá bez ohledu na skutečné velikosti.

- **Obrácená perspektiva**

Dítě se nachází uvnitř obrázku. Nejčastěji se zobrazuje jako největší, to i pokud se v dolní části objevují malé figurky, domečky, malé objekty.

- **Personifikace**

Dítě má tendenci polidšťovat i neživé věci, proto se ve výtvarném projevu můžeme velmi často setkat se sluníčkem, které má obličej apod. (Uždil, J., 2002)

2.5 Typologie dětského výtvarného projevu

Výtvarná typologie nám slouží k lepšímu pochopení práce každého dítěte a pomáhá nám i k citlivějšímu vedení a hodnocení.

- **Dělení podle Jaromíra Uždila**

Podle Jaromíra Uždila můžeme rozdělit děti podle typu jejich kresby, na dva základní typy. A to na extrovertní a introvertní. Tyto dva typy se ale ještě rozdělují na podtypy, které pojmenovali a popsali další odborníci. Toto dělení vychází ze vztahu k zobrazované skutečnosti.

Extrovertní typ

Tento typ kreslíře je zaměřený hlavně na detaily. Snaží se objekt vystihnout skutečností. Nejdříve svůj objekt zachytí linkou, poté vyplňuje plochu. V kresbě i malbě se objevuje princip ilusivnosti (lineární a barevná perspektiva).

Introvertně expresivní typ

Je to silně emotivní typ a rozhoduje zde zážitek. Dítě maluje s radostí, nejčastěji začíná plochou, poté ji koloruje. Dává přednost spíše dekorativnímu pojetí, neuplatňuje ve svých kresbách a malbách perspektivu.

Obvykle zobrazuje objekt, který kreslil jen jednou- neopakuje ho. Svou práci nejčastěji komentuje slovy: „To jsem já když....“

Vizuálně (zrakově) zabarvený typ

Tento typ se zabývá zajímavými vlastnostmi věcí. I když je to typ založený hapticky, je zajímavé, že používá barvu plošně a jeho výtvořiny na nás zanechávají dekorativní dojem.

„Vizuálně založený typ si nelibuje v tak svobodném, nezávislém koloritu, hledá barevný tón jaksí „odpovědnější“, často barvy lomí jen proto, aby se kolorit přiblížil dojmu skutečnosti. Barevná skladba není tak jednoznačná, dekorativní účinek je menší.“ (Uždil, J., 2002, str. 62)

- **Členění podle V. Lowenfelda**

V. Lowenfeld vytvořil dva základní typy. Typ optický a haptický. První typ optický, neboli vizuální navazuje kontakt s okolím, vše si prohlíží a ve své tvorbě zejména popisuje a zaznamenává. Při zobrazování portrétu jsou pro něj důležité oči, které zdůrazňuje. Druhým typem je typ haptický (hmatový), který ve své tvorbě využívá uvědomění si prostoru pomocí vlastního těla, má cit pro materiál. (Roeselová, 2003)

3 VÝTVARNÉ ČINNOSTI A VÝTVARNÉ TECHNIKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Prostřednictvím výtvarných činností se uskutečňuje výtvarná výchova. Můžeme tedy říci, že výtvarné činnosti jsou součástí obsahu výtvarné výchovy i jejím prostředkem. Jedná se o činnosti s výtvarnými prostředky. Výtvarná technika je prostředkem výtvarného vyjadřování, neměla by být samoúčelná a měla by umožňovat dosažení záměru vzdělávání, tedy splnění úkolu a řešení problému.

„Výtvarné techniky umožňují dítěti určité formy (sebe)vyjádření od samého počátku jeho spontánní explorační s instrumenty.“ (Hazuková, H., 2011, str. 49)

Je prokázáno, že zkušenosti dětí s vlastní výtvarnou činností znatelně ovlivňuje postoje k oblasti forem výtvarného sdělení a prostředků. Děti si osvojují výtvarná umělecká díla, což jim usnadňuje pochopení jejich významů v souladu s výtvarnou i životní zkušeností. Pro dětské výtvarné aktivity je velmi důležité a nezbytné osvojení si základních technik prostorové i plošné tvorby, zacházení s pomůckami a materiály s nimi spojenými. S výtvarnými činnostmi se děti předškolního věku setkávají v mateřské škole, kterou Mareš, Walterová a Průcha (2003, s. 118) popisují takto: *„Školské zařízení navazující na výchovu dětí v rodině a v součinnosti s ní zajišťující všestrannou péči dětem zprav. ve věku od 3 do 6 let. Není součástí povinné škol. docházky.“*

V mateřské škole je nejdůležitější osobou učitel, který je podle Mareše, Walterové a Průchy (2003, s. 261) definován jako: *„Jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu.“*

3.1 Přehled výtvarných technik vhodných pro děti předškolního věku

Není možné vytvořit kompletní seznam výtvarných technik, pomůcek a materiálů, protože se prostředkem pro výtvarné sdělení může stát v podstatě cokoliv z našeho prostředí. Ať už je to něco přírodního či umělého.

Ve výtvarných aktivitách se stále objevují nové prostředky pro výtvarnou tvorbu, staré výtvarné techniky se znovu vrací zpět.

Kresba

Základním prostředkem vyjadřování u kresby je linie. Pod kresbu spadá velké množství druhů. Z různých hledisek můžeme dělit kresbu na kolorovanou (více barevnou) a jednobarevnou. Podle vztahu linie a podkladu ji dělíme na pozitivní (tmavá linie na světlém podkladu) a negativní (světlá linie na tmavém podkladu). Může být reliéfně vystupující (vytlačená), nebo zanořená (vyrytá). Kresba také může být vyškrabaná do podkladu, ostrá, nebo rozostřená. Při kresbě také můžeme střídat přítlak a odlehčení na kreslicí nástroj, nebo kreslit pořád stejným tlakem.

Malba

Mezi hlavní vyjadřovací prostředky malby patří barevné skvrny, jejich harmonie a kontrast. V mateřských školách se malba provádí převážně barvami, které lze naředit vodou. Krycí barvy jsou pro děti předškolního věku vhodnější, než barvy vodové. Malovat se dá i suchým pastelem. Vodové barvy slouží především ke kolorování kresby, protože původní kresbu děti nechají vyniknout. Malovat nemusíme pouze štětcem, můžeme použít i netradiční pomůcky, který mi jsou kartáčky, špachtle, houbičky, sítko apod.

Aplikované a kombinované techniky

Do těchto technik patří hlavně „monotyp“ (*otisknutí motivu provedeného krycí nebo tiskařskou barvou na skleněnou desku, folii či čtvrtku na jiný podklad*), *protisk* (*technika vyrytí kresby položené na desce s naválenou barvou na papír na desku přiložený jako přes („kopírák“) apod.*) (Hazuková, H., 2011, str. 53)

Techniky vytvářející nízký reliéf

Mezi tyto techniky patří plošné konstruování, pod které spadá koláž, dekoláž a asambláž. Dalšími technikami jsou techniky, které různými způsoby zasahují do podkladu (např. mačkání s následným otiskováním, prořezávání...). Patří sem také frotáže (frotáž listů, přírodních materiálů apod.) Pro pokročilejší jsou to např. tisk z plochy- litografie, tisk z výšky - linořez a tisk z hloubky - ocelorytina. Tyto výtvarné techniky jsou závislé na speciálním vybavení, proto v mateřské škole můžeme použít jejich obdobu. Například tisk z desek vytvořených koláží, nebo různými strukturami, jako je vlnitá lepenka a textilní vlákno. Všechny tyto uvedené techniky se dají společně kombinovat.

Techniky prostorového vytváření

Nejdůležitějšími výtvarnými prostředky jsou v prostorovém vytváření hmota, světlo a stín. V prostorovém vytváření se uplatňují tři základní přístupy, kterými jsou plastický přístup, sopečivní a konstruktivní.

„Plastický přístup: spočívá v tvarování hmoty modelováním měkkých materiálů (např. hlína sochařská a keramická, modelína). Sopečivní přístup: Realizuje se ubíráním hmoty (např. opracovávání kamene, dřeva). Konstruktivní přístup: Uplatní se v prostorovém konstruování (sestavování materiálů a objektů).“
(Hazuková, H., 2011, str. 54)

Jako další techniky můžeme do prostorového vytváření zařadit např. muchlání, tvarování...

3.2 Kresba

Tento druh výtvarné techniky patří mezi nejpřirozenější výtvarnou činnost. Pro dítě tužka představuje velmi zajímavou hračku. Dítě pomocí kresby ilustruje své představy a zájmy. Jedná se tedy o nejvlastnější vyjadřovací prostředek vůbec. Kresba se v dětském výtvarném projevu objevuje ve třech podobách, kterými jsou kresba z představy, motivovaná pozorováním skutečnosti a posledním typem je návrhová kresba.

- **Kresba z představy**

„Vypráví o bezprostředních zážitcích a zkušenostech žáka a o jeho citovém životě. Navazuje na představy, na prožitky nebo na informace, odvozuje z nich osobité postřehy a přenáší je do výtvarného jazyka.“ (Roeselová, V., 1996, str. 24)

- **Kresba motivovaná skutečností**

Odráží se zde vztah dítěte ke skutečnosti, vyjadřuje první dojem z pozorování, to co ho zaujme, se stává základním výtvarným problémem a zároveň i objevem.

- **Návrhová kresba**

Pomáhá dítěti v ujasnění koncepce při náročnějším zadání výtvarné práce.

Techniky kresby suchou stopou

Jedná se o výtvarné techniky, které zanechávají stopy (uhel, tuha apod.) Dítěti přijde přirozené vést linii, využít gesta či vytvářet různé šrafury. Do těchto technik řadíme především kresbu tužkou, která patří mezi základní kreslířskou techniku. Dále sem také patří kresba uhlem a kresba rudkou, která zanechává masivní a sytou stopu.

Techniky kresby mokrou stopou

Za kresbu mokrou stopou můžeme považovat kreslířské techniky, které využívají různé pomůcky a barvy. Můžeme sem zařadit perokresbu, kresbu dřívkem, štětcem a fixem. Kresba dřívkem je pro děti předškolního věku hned vedle kresby tužkou nejvhodnější. Kresba fixem má především smysl dekorativní.

Hry s kreslířskými materiály a nástroji:

- vytváření stopy různými kreslířskými prostředky
- zkoumání vlastností různých netradičních materiálů a nástrojů
- experimentování se stopou nástroje (tužka, rudka...)
- kombinování různých kreslířských technik

3.3 Malba

Dítě v předškolním věku pomocí malby intuitivně ztvárňuje své emoce, skutečnosti světa a hlavně své prožitky. Děti cítí barvy jako barevné hmoty a často je nanáší nejen štětcem, ale i rukama.

„Vnímání, prožívání a uplatňování řeči barev tak nabývá podoby specifické neverbální komunikace, kterou se vzájemně oslovují a jeden druhému naslouchají. Charakter malířského projevu podmiňuje barevné citění dítěte – vnímání výrazových hodnot barev, svobodné uplatnění barevných představ a způsob podání malby.“ (Roeselová, V., 1996, str. 62)

Nejmenší děti využívají při malbě barvy, které vidí kolem sebe jako je zelená tráva, modré nebe... Dítě používá barvy a barevné kombinace tak, jak je cítí a proto je důležitá tolerance pedagoga. Pedagog by měl být schopný dítěti porozumět, popřípadě mu nabídnout pomoc, pokud by dítě bylo v rozpacích. Stejně tak jako kresba, tak i malba se objevuje v různých podobách. Malba z představy, motivovaná skutečností a v pozdějším věku malba návrhová.

Vyjadřovací prostředky malby

Za nejvýznamnější malířskou techniku je považována malba temperou. Temperové barvy dávají dítěti možnost míchat různé odstíny, díky nim se tak přiblížit k barevnosti světa, představ a vyjádření pocitů. Malba temperou se dá kombinovat i s různými dalšími výtvarnými technikami, kterými jsou papírové plastiky, koláže a další.

Další malířskou technikou je malba akvarelem, která není již tak populární jako malba temperovými barvami. Při malbě akvarelem se nevyužívá běloba a nahrazuje ji prosvítající podklad. Nedají se zde tak dobře mísit barvy jako u temper, proto je často považována za méně inspirativní. Tato malba nám nabízí dva různé způsoby a to malbu na mokré povrch (barvy se tak krásně

rozpíjejí), nebo malbu na suchý povrch. S akvarelovou malbou můžeme kombinovat další výtvarné techniky (kresbu perem, nebo dřívkem).

Hry s malířskými nástroji a materiály:

- pozorování barevných stop - rozmývání, vrstvení, roztírání, práce na mokřem podkladu
- míchání barev, překrývání, přetiskování...
- hry s tekoucí barvou - lití barev, stříkání, stékání a rozmývání barev
- experimentování s různými druhy netradičních pomůcek - houbičky, štětce, stěrky, špachtle
- kombinování různých malířských materiálů
- hry s barvou na velkých formátech - slouží k uvolnění ruky

3.4 Grafika

Předškolní dítě je schopné pochopit a zvládnout určité výtvarné techniky, ale není ještě schopné samostatně objevit vyjadřovací prostředky grafických technik. Důležité je děti seznámit s principy tisku, což vede k osvojení si určitých grafických postupů. Grafika nejprve navazuje na běžné náměty kresby, poté si děti volí další netradiční náměty, které je zaujaly. Grafiku můžeme popsat jako rozmnožování výtvarné práce, což je jejím hlavním znakem a můžeme ji rozdělit na tři základní postupy. Na tisk z výšky, z hloubky a na tisk z plochy.

Přípravné grafické techniky

Grafické techniky vyžadují určité grafické cítění, které v dětech probudíme pomocí tzv. přípravných grafických technik. Tyto techniky v sobě skrývají velké množství výtvarných činností, které dítěti dávají možnost získat první zkušenosti s grafikou, ale jen malé množství těchto přípravných činností používá skutečný tisk.

Mezi jednu z prvních technik patří gumotisk, který není „pravou“ grafikou. Jedná se tedy o bílou linku, která je kreslená perem, dřívkem nebo štětcem. Je celá překrytá klovatinou. Celá kresba se přetírá tiskařskou, nebo olejovou barvou a celé dílo se dá pod proud tekoucí vody. Plochy, které nebyly pokryté

klovatinou, zůstávají barevné a plochy malované klovatinou zůstávají bílé. Jako další techniky můžeme uvést rytou kresbu a odkrývající techniku na voskovém podkladu. Tato technika pomáhá již dětem v mateřské škole pochopit úlohu rydla, kterým odkrýváme světlý podklad. Na papír si nanese větší vrstvu voskovek, nebo vosku svíčky. Celý podklad překryjeme vrstvou tuše, nebo černé temperové barvy a po zaschnutí děti odkrývají motivy hřebíkem, spinkou i jehlou.

Mezi další přípravné grafiky patří hry s otisky. Při této výtvarné činnosti se děti seznamují s principy tisku, probouzejí zájem o okolní svět. Podněcuje se v nich tvořivost a fantazie. Děti sbírají různé materiály, přírodniny a předměty, které se odlišují texturou, tvarem i velikostí. Nejprve si s nimi jen hrají, vytvářejí skupiny otisků a komponují je na určité ploše. Poté si vytvářejí různá tiskátka (z gumy, z brambor), mohou také frotovat povrchy předmětů, což má dekorativní smysl. Frotáž se nevyskytuje jen jako samotná výtvarná technika, objevuje se i v kombinaci s dalšími výtvarnými technikami a postupy např. s koláží.

„Charakter otisku často navozuje slovní či výtvarné asociace se zajímavým obsahovým kontextem.“ (Roeselová, V., 1996, str. 106)

Tyto otisky lze doplnit kresbou, malbou, nebo některou jinou grafickou technikou.

Tisk z výšky

Pokud děti seznamujeme s tiskem z výšky, je dobré začít jednoduchou grafickou technikou a tou je tisk z šablon. Důležité je, aby papírová šablona měla jednoduchý tvar bez vyčnívajících detailů. Další technikou je tisk z koláže. Tato výtvarná technika vychází z vrstvení různých materiálů na sebe, ze kterých nám vznikne matrice. Při tisku z koláže máme možnost zkombinovat různé materiály- papír, látky, krajky apod. Pro děti je také důležité zvolit vhodný formát. Uvádí se, že pro menší děti volíme menší formát, aby jej zvládly bez problému vytisknout.

Do tisku z výšky ještě řadíme sádroryt a linoryt (tato grafická technika je spíše pro starší děti). Sádroryt je grafická výtvarná technika, kterou mnozí považují za přípravu na linoryt. Jedná se o rytí např. hřebíkem, špendlíkem a dalšími ostrými nástroji do sádrové destičky. Důležitá je jemná a opatrná práce, protože sádrová destička je velmi křehká, mohla by se snadno rozlomit. Menší děti mají

také větší problémy sledovat vznikající stopu, proto je vhodné jim sádrovou destičku pokrýt tmavou barvou, aby se dítě lépe orientovalo.

Hry s grafickými materiály, nástroji a postupy

- otiskování různých materiálů, předmětů a přírodnin
- hry se strukturami předmětů- frotáže a otisky
- hry se stopou různých nástrojů
- vytváření vlastních šablon a tiskátek
- pozorování různých druhů otisků a textur a další práce s nimi- koláže, roláže, dotváření otisků

3.5 Další netradiční výtvarné techniky

- **Kašírování** - jedná se o tvoření předmětů pomocí nalepování vrstev papíru
- **Body art** - kresba, malba na tělo
- **Land art** - umění v přírodě, v krajině
- **Empaketáž** - je výtvarná technika, která spočívá v zabalování předmětů, lidí a objektů do papírů, látek apod. Zabalený objekt je tajemný a zároveň výrazný.
- **Decoupage** - jedná se o výtvarnou techniku, při níž se lepí různé ubrousky na jakékoliv předměty (např. květináče, kameny, dlaždice...)
- **Quiling** - kroucení a slepování barevných papírků do určitých tvarů a motivů (Lacinová, K., 2003).

3.6 Didaktické prostředky přípravy a realizace výtvarných činností

Při výběru výtvarné činnosti musíme pracovat jak s tradičními pedagogickými pojmy, tak i s didaktickými kategoriemi, kterými jsou: cíl, obsah a prostředky. Při plánování výtvarných činností nám poslouží Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, v němž najdeme již dané cíle a obsahy, které budeme jen konkretizovat v jednotlivých výtvarných činnostech. Důležité je také směřovat ke vzdělávacím cílům a výstupům. Samozřejmě neméně důležitá je volba prostředků, které by měli být v souladu s cíly a výstupy. Při plánování výtvarných činností a výtvarných aktivit musíme brát v potaz zvláštnosti dětí ve třídě jako celku, ale i zvláštnosti jednotlivců, abychom mohli volbu prostředků přizpůsobit individuálně.

Co jsou to vlastně didaktické prostředky? Didaktické prostředky učitelce umožňují obecně pedagogické rozhodování ve vzájemné interakci učitelka-dítě. Dále tvoří rozsáhlou oblast, kterou si osvojujeme v průběhu studia a spadají pod ně např. didaktické metody a organizační formy. Mezi nejdůležitější didaktické kategorie patří námět a výtvarný úkol. Tyto pojmy úzce souvisejí s cíli, učivem i spolu navzájem. Před samotnou realizací výtvarné výchovy je velmi důležitý způsob záměrného motivování dětí pro určitou činnost.

„Motivačními prostředky ve vzdělávacím procesu obecně rozumíme vše, co může učitelka záměrně připravit a využít, aby vzbudila dětskou potřebu zúčastnit se nabízených činností.“ (Hazuková, H., 2011, str. 60)

Je také dobré vědět, že některé motivační prostředky nemusí mít viditelnou odezvu a někdy se jejich účinek může projevit postupně, dokonce i mimo výtvarně vzdělávací proces v mateřské škole.

3.7 Didaktické uspořádání činností ve výtvarné výchově

Mezi základní uspořádání výtvarných činností podle kvality svého procesu a druhu výsledku patří výtvarné vnímání, výtvarná imaginace, výtvarná tvorba a komunikace. (Hazuková, 2011)

Třídění těchto základních výtvarných činností má velký smysl hlavně v kontextu a jejich využívání v praxi. Pomáhají nám hledat přiměřené podmínky pro jejich úspěšné realizování, vytvoření podmínek pro ně vhodných v procesu výtvarných aktivit a činností. (Hazuková, Šamšula, 2005)

- **Výtvarné vnímání**

„Výtvarné vnímání chápeme jako „vnitřní činnost“, při které nedochází k žádné změně vnímaného objektu ve smyslu jeho přetváření.“ (Hazuková, H., 2011, str. 43)

Výtvarné vnímání je důležité pro výtvarnou tvorbu, přináší informace o objektu, které jsou spojené s hodnocením objektu, s prožíváním a pozorováním.

- **Výtvarná imaginace**

„Výtvarnou imaginací rozumíme „vnitřní činnost“, která je přetváření, ale dosud se neprojevila viditelně a hmatatelně v přetvořeném výsledku.“ (Hazuková, H., 2011, str. 43)

- **Výtvarná tvorba**

Jedná se o tzv. „vnější činnost“, při které dochází k přetváření objektu. Výtvarná tvorba je také podmíněna výtvarným vnímáním a je předurčena pro vnímání následující.

„V zobrazující volné tvorbě vznikne vnímatelný výsledek v podobě, v níž je hlavním vyjadřovacím znakem linie (kresba, grafika), barevné plochy a jejich kontrasty (malba, grafika), hmota a světlo (prostorové objekty, sochy, architektura, keramický džbánec), někdy i v podobě časoprostorové (výtvarná akce jako výtvarně dramatický útvar).“ (Hazuková, H., 2011, str. 44)

- **Komunikace**

Komunikace v sobě zahrnuje všechny výše uvedené činnosti, které doplňuje a provází. Děti komunikují s paní učitelkou i se svými vrstevníky. Především s verbální komunikací se setkáváme při komentování výtvarných činností,

otázkách k nim kladeným a také při vyjadřování nápadů dětí. K neverbálním prostředkům komunikace patří výsledek výtvarné tvorby. Zařazujeme sem i vnímání určitého uměleckého díla, nebo předmětu, s kterým se denně setkáváme.

3.8 Plánování výtvarných činností

Plánování výtvarných činností je velmi důležité, protože pokud budeme mít výtvarné činnosti jen nahodile zařazené do pedagogické práce s dětmi a nebudeme je mít naplánované, netvoří společně celistvý systém. Výtvarné činnosti tak budou navzájem izolované a málo propojené.

Do plánování výtvarných činností patří myšlenkové mapy, myšlenkové modely, odborná didaktická terminologie, vzdělávací kontexty, didaktické principy a modely, motivační prostředky, výtvarné úkoly a náměty. Jako poslední sem spadá rozložení výtvarného úkolu na dílčí úkoly a problémy.

- **Myšlenkové mapy**

Pod pojmem „myšlenkové“ mapy si můžeme představit soupis všeho, co nás k dané činnosti napadne. Jedná se o činnosti, které jsou úzce spjaté s výtvarným úkolem a s výtvarnými problémy, které děti budou řešit.

Myšlenkové mapy jsou přirozeným tokem myšlenek pro objevování nových nápadů.

- **Myšlenkové „modely“**

Jedná se o přípravy, realizaci a hodnocení výtvarné činnosti dětí. Je to soubor všech postupů, které musí učitelka vymyslet, promyslet, připravit a zformulovat do podoby výtvarných námětů a úkolů. Pod pojem myšlenkové „modely“ také spadá organizace výtvarné činnosti.

- **Odborná didaktická terminologie**

Odborná didaktická terminologie v sobě zahrnuje všechny důležité termíny, které souvisí s pedagogickým rozhodováním. K jejich osvojení a pochopení nám pomůže například Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání atd.

- **Vzdělávací kontexty**

Pojem vzdělávací kontexty v sobě zahrnují vzájemnou provázanost a propojenost výtvarně vzdělávacích činností s obsahem ostatních oblastí předškolního vzdělávání.

- **Motivační prostředky**

Patří sem dramatizace, pohádky, básničky, písničky, náměty a nápady na výtvarné úkoly a samozřejmě i zajímavé výtvarné techniky, které jsou pro děti přitažlivé.

V závěru výtvarné činnosti s dětmi by mělo být celkové zhodnocení činností. Hodnotit můžeme podle pokroku, který dítě udělalo, podle „kvality“ výkonu, nebo pomocí shrnutí poznatků a zkušeností z výtvarného experimentu. (Hazuková, H., 2011)

3.9 Krizové momenty v dětském výtvarném projevu a ve výtvarných činnostech, pedagogické zásady a pedagogická opatření

Někdy se již v mateřských školách setkáváme se situacemi, kdy se děti předškolního věku nechtějí zapojovat do výtvarných aktivit a činností. Příčina bývá především v sociálním prostředí a podobně jako u dospívajících dětí souvisí s celkovou nejistotou dítěte, s nízkým sebevědomím, nebo se strachem z posměchu ostatních dětí. Někdy může být i postoj rodičů a paní učitelky pro dítě nemotivující. Pro nás jako pro pedagogy je jedním z nejdůležitějších cílů tyto krizové jevy úspěšně zvládnout, nebo jim při nejlepším úplně předejít. Směřujeme především k obnovení, nebo k udržení kladných vztahů a postojů k výtvarným aktivitám, činnostem. Pěstujeme zájem o ně. Důležitá je taky individuální náročnost daných činností a aktivit. Příčinou nezdarů může být i oslabená jemná motorika, či grafomotorika.

Mezi hlavní zásady k zachování zájmu dětí o výtvarné aktivity patří posilování důvěry dětí ve vlastní schopnostech, vytváření kladných postojů k výtvarným

aktivitám a činnostem prostřednictvím úspěchů, kterých dítě dosáhlo v průběhu řešení určitých výtvarných úkolů. Snaha objevit, pro kterou výtvarnou oblast má dítě nejlepší předpoklady a hlavně respektovat individuální zvláštnosti, zájmy i potřeby jednotlivých dětí. Za důležité také považujeme sociální klima ve třídě. Pod slovním spojením sociální klima chápeme třídu, ve které děti nezažijí pocit ohrožení při určitém neúspěchu. Nezažijí ani strach z posměchu ostatních žáků, ba dokonce ze strany učitele. Ve třídě s dobrým sociálním klimatem se děti nebojí říci své neobvyklé nápady a tím podporujeme jejich objevitelské tendence. Měli bychom také

„ Neustále děti přesvědčovat (zejména výběrem kritérií hodnocení a svými postoji k němu), že i v oblasti výtvarné práce se mohou mnohému naučit, mnohému porozumět a poznatky, zkušenosti i dovednosti uplatnit i v životě mimo školu.“ (Hazuková, H., 2011, str. 78)

Z těchto pedagogických zásad vyplývají i určitá konkrétní pedagogická opatření, díky kterým může učitelka umožnit dětem úspěšnost i ve výtvarných činnostech a aktivitách. Tato pedagogická opatření může využít každá učitelka, protože jejich realizace není vůbec složitá a ani náročná na materiální zabezpečení. Do těchto konkrétních opatření patří:

- Zařazování různých druhů výtvarných činností, což znamená nezařazovat jen tvorbu, ale i činnosti s viditelným výsledkem a aktivity, které jsou vnímatelské a imaginativní.
- Řešení různých výtvarných problémů a hlavně podporovat práci dětí v týmu.
- Věnovat pozornost zadaným výtvarným problémům, mluvit o nich a vymýšlet další možnosti jejich řešení.
- *„Sledovat odlišnosti individuálních typologických inklinací strategií (cest) různých dětí k řešení téhož výtvarného úkolu a respektovat je.“* (Hazuková, H., 2011, str. 78)
- Nabízet dětem různé nástroje a výtvarné techniky, které nevyžadují přílišné soustředění a zařazovat do své pedagogické práce i výtvarné techniky, při kterých se úspěšnost jistě dostaví (např. explorační s výtvarnými prostředky).

3.10 Kompetence k výtvarným aktivitám získané na konci předškolního vzdělávání

Z hlediska druhů činností dítě z pravidla dokáže:

- **Oblast vnímatelných aktivit a imaginace:**

Dítě dokáže pod vedením učitelky záměrně pozorovat a vnímat jevy v blízkém i vzdálenějším okolí přírodním, umělém. Ve výtvarné tvorbě a ze zkušeností z pozorování dokáže vytvářet představy reálné i fantazijní. Dokáže vymyslet nápady a náměty pro různé výtvarné úkoly.

- **Oblast volné figurativní tvorby:**

Děti dokáží řešit výtvarné úkoly na dané téma, které jsou jim zadané. Umí zobrazit nejen určité osoby, zvířata a věci, ale i vztahy mezi nimi, různé děje, prostředí a složitější situace. Využívají při tom své zkušenosti z vnímání.

- **Oblast užité tvorby:**

Děti dovedou realizovat hry a experimentovat s různými výtvarnými prostředky a hlavně s materiály. Dokáží v rámci výtvarného úkolu vytvářet a dotvářet různé předměty, které mají i určitou praktickou funkci. Umí „*postihnout základní vztahy mezi formou, funkcí, materiálem a dekorem (jejich soulad či nesoulad při umožňování funkce)*“ (Hazuková, H., 2011, str. 26).

- **Oblast verbální komunikace:**

Na konci předškolního věku děti zvládnou porozumět slovnímu vyjádření při vysvětlování výtvarné činnosti, pokud něčemu nerozuměly, zeptají se na to. Děti komentují průběh i výsledek své práce, ale i práce jiných dětí. Vyjadřují své nápady, představy a své hodnocení. Osvojují si přiměřený funkční jazyk pro označování výtvarných jevů a využívají ho při dorozumění v kooperativních činnostech.

Z hlediska osvojených materiálně- technických prostředků

Děti v realizaci výtvarných činností, v kresbě, malbě v kresbě, modelování a plošném i prostorovém konstruování dokáží experimentovat, hrát si s výtvarnými pomůckami na různých druzích podkladu. Realizují základní

techniky výtvarného vyjadřování na základě získaných zkušeností a dovedností.

- **Kresba a materiály k ní vhodné:**

Využívá se kresba obrysová neboli diapozitiv. Tato kresba se provádí grafickými instrumenty a materiály, kterými jsou např. tužka, rudka, progresso, uhlí, voskový a suchý pastel, tuš, mikrofix, vatový tampon na dřívku namočený do barvy, nebo do tuše. Druhou kresebnou technikou je kresba kolorovaná, na kterou se používají především řídké a průsvitné barvy vodové a bretonové, suchý pastel, pastelky a tuš.

- **Malba a materiály k ní vhodné:**

K malbě používáme krycí barvu, kterou je tempera, suchý pastel a Remacolor.

- **Grafické a kombinované techniky:**

Mezi tyto techniky můžeme zařadit rezerváž, což je kresba vytvořená zmizíkem na inkoustovém podkladu, *„otiskování pozitivní linie i barevné skvrny (symetrické a asymetrické formy, různé instrumenty a materiály)“* (Hazuková, H., 2011, str. 27).

Dále sem patří jednobarevný i vícebarevný monotyp, frotáže a tisk z jednoduché koláže.

- **Prostorová tvorba:**

Do prostorové tvorby patří modelování, aranžování, sestavování, skládání a vrstvení z různých materiálů a objektů.

„Reliéf vytvořený otiskováním, vytlačováním, rytím různými nástroji do plastických materiálů (modelína, sochařská či keramická hlína, plastické hmoty na bázi moduritu aj.), vytvořený skládáním z tvarovaných částí (modelovaných, vyřezávaných, vytrhávaných) či válečků (stužkový reliéf) na připravenou desku (placičku), vznikající připevňováním různých materiálů (nejčastěji papíru a textilu) na pevnou podložku, jejich vrstvením v ploše (koláž, asambláž)“ (Hazuková, H., 2011, str. 27).

- **Plné prostorové formy:**

Jedná se o objekty s 3D efektem, které jsou vytvořeny tvarováním plastických materiálů, ať už modelováním, válením, ubíráním hmoty atd.

- **Prostorové objekty:**

Jsou vytvořené ubíráním hmoty z pevných materiálů (dřevo, kůra, alabal). Patří sem také prostorové konstruování. Jedná se o sestavování z různých částí, kostýmování, zdobení vlastního těla a dotváření hotových prostorových forem (PET lahve, krabice, pařezy...)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1 TÉMA PROJEKTU, METODY, CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU, HYPOTÉZY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Tématem mého projektu je: Využívání netradičních výtvarných technik a pomůcek v mateřských školách, atraktivita výtvarných technik, pomůcek a materiálů pro děti předškolního věku.

K tomuto projektu jsem si stanovila dva cíle. Prvním cílem je zjistit, jaké výtvarné techniky a materiály využívají paní učitelky jedné mateřské školy, při své pedagogické práci. Zda experimentují s výtvarnými technikami a materiály či nikoliv. Druhým cílem je zjistit, zda mají děti rády výtvarné činnosti a aktivity nejen v mateřské škole. Dále také jaké materiály a techniky nejraději používají.

1.1 Metody projektu

Pro projekt jsem použila metodu dotazníku (Studie I.) a metodu rozhovoru (Studie II.).

STUDIE I. - Dotazník

Podle Skutila (2011, str. 80) je dotazník považován za nejrozšířenější výzkumnou pedagogickou techniku, jehož podstatou je získání dat o respondentovi, jeho názorů a postojů k problému, které dotazujícího zajímá. Gavora (2000, str. 99) popisuje dotazník jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“

Dotazník je z pravidla určen pro hromadné získávání údajů. Jedná se tedy o získání velkého množství informací za relativně krátký časový úsek.

Dotazník má určitou promyšlenou strukturu a proto je při jeho přípravě důležité si položit základní otázku, neboli problém rozdělit do určitých okruhů (problémů). Dotazník se většinou skládá ze tří částí. V první části dotazníku bývá tzv. hlavička, která se skládá ze jména autora, či instituce, která dotazník zhotovila. Dále se zde vysvětluje cíl dotazníku a pokyny, jak dotazník správně vyplnit. Někdy se u první části vyskytuje i ilustrativní

vyplnění dotazníku. V druhé části se objevují již vlastní otázky a ve třetí části bývá poděkování respondentovi za vyplnění dotazníku.

V dotazníku se objevují tři typy otázek. Prvním typem jsou otázky uzavřené. Jedná se o otázky, které respondentovi nabízí již hotové alternativní odpovědi, které má podle vhodnosti zakroužkovat, nebo zaškrtnout. Druhým typem otázek jsou otázky otevřené. Tyto otázky dávají respondentovi volnost v odpovídání. U těchto otázek je výhodou, že neomezují respondenta a nevnučují mu určitou volbu. Otázky jsou především zdrojem nových údajů, ale jsou pro respondenta náročnější než otázky uzavřené. Posledním typem jsou otázky polouzavřené. Jedná se o otázky, které nabízejí alternativní odpověď, ale ještě vyžadují vysvětlení, nebo objasnění, které je v podobě otevřené otázky.

Pokud se v dotazníku střídají různé typy otázek, zlepšuje to pozornost respondenta, ale pokud se otázky střídají moc často, může to vést k rozptýlování respondenta a to není příliš dobré. (Gavora, 2000)

V dotazníku byly použity všechny tři typy otázek (otevřené, uzavřené, polouzavřené). Prvních šest otázek bylo uzavřených, další čtyři otázky byly polouzavřené a bylo tedy potřeba vybrat jednu z nabízených odpovědí a připsat i vlastní nápady. Poslední dvě otázky v dotazníku byly otevřené, pokud paní učitelky chtěly, měly možnost podělit se o zajímavé výtvarné techniky a nápady.

STUDIE II. - Rozhovor (interview)

Metoda interview (rozhovor) patří k nejvyužívanějším metodám. Chráska (2007) uvádí že: „*Interview je metoda shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta.*“

Za velkou výhodou se také považuje navázání osobního kontaktu, který umožňuje lepší pochopení postojů a motivů respondentů. Protože je interview postaveno na interpersonálním kontaktu, považujeme za poměrně důležité navázat s respondentem přátelský vztah a navodit příjemnou atmosféru prostředí. Obsahem interview jsou otázky a odpovědi. Mezi základní typy otázek patří otázky uzavřené, otevřené a polouzavřené.

Interview nám však umožňuje větší volnost a pružnost otázek, než u dotazníku, proto se spíše doporučuje používat hlavně otázky otevřené. Výzkumné metodě inreview se dává přednost před dotazníkem především, pokud mají respondenti problémy s psaným slovem. Patří sem malé děti, které ještě neovládají čtení a psaní, starší lidé se zrakovými problémy, nebo dospělé osoby, které mají nedostatečnou gramotnost.

Interview podle Gavory (2000) dělíme na tři typy a těmi jsou interview strukturované, nestrukturované a polostrukturované.

Strukturované interview znamená, že otázky a odpovědi jsou závazně dány a můžeme ho přirovnat k ústnímu dotazníku. Toto interview je časově méně náročné.

Nestrukturované interview umožňuje respondentovi úplnou volnost v odpovědích, přináší nám nové informace, ale obtížně se vyhodnocuje.

Polostrukturované interview nabízí respondentovi určité možnosti odpovědí, ale ještě se žádá objasnění nebo vysvětlení dané odpovědi. (Gavora, 2000)

Rozhovor probíhal v prostředí mateřské školy, tedy v přirozeném prostředí pro děti. Rozhovorů se neúčastnily učitelky, takže odpovědi dětí nebyly nijak ovlivňované. Použila jsem polustrukturovaný rozhovor. Dětem jsem dala vždy určité možnosti, ale ještě jsem žádala vysvětlení dané odpovědi. Tento druh rozhovoru mi pro děti přišel nejvhodnější, proto jsme ho zvolila.

1.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor se skládal ze dvou skupin.

První skupinu tvořily učitelky jedné mateřské školy, pro které jsem sestavila dotazník o 12 otázkách. Všechny dotazníky byly rozdány v tištěné podobě. V mateřské škole je 10 učitelek, což znamená, že bylo shromážděno 10 vyplněných dotazníků. Všechny dotazníky byly správně vyplněny, proto nemusel být žádný z nich vyřazen.

Druhou skupinu tvořilo 10 dětí jedné mateřské školy, s kterými jsem udělala rozhovor. Při výběru dětí v mateřské škole nenastal žádný problém a výsledný výzkumný vzorek se tedy skládal z dětí ve věku od 4 do 6,5 let.

Čtyři děti byly z první třídy MŠ, tři byly z druhé třídy MŠ a poslední tři děti byly ze třetí předškolní třídy.

1.3 Hypotézy stanovené ke Studii I. a otázky stanovené ke Studii II.

STUDIE I. - Dotazníky

K mému dotazníku jsem si stanovila pět hypotéz. První hypotéza č.1 se týká zjištění, zda paní učitelky jedné mateřské školy experimentují s výtvarnými technikami a materiály, nebo se drží starých, osvědčených technik a metod. Je formulována takto: Většina učitelek se drží osvědčených technik a metod, místo experimentování s výtvarnými technikami a materiály.

Hypotéza č. 2 se týká četnosti zařazování výtvarných činností a aktivit v závislosti na vzdělání paní učitelky a je formulována takto: Paní učitelky s vystudovanou Střední pedagogickou školou zařazují výtvarné činnosti častěji, než paní učitelky, které mají vystudovanou školu jiného zaměření.

Hypotéza č. 3 se zabývá otázkou, kde paní učitelky nachází inspiraci a nápady na své výtvarné činnosti a aktivity. Zní takto: Inspirace pro své výtvarné činnosti hledají více na internetu, než v knihách, nebo ve svých zásobnících výtvarných technik.

Hypotéza č. 4 se týká experimentování učitelek s netradičními pomůckami a zní takto: Mladší paní učitelky používají netradiční pomůcky (kartáčky, houbičky...) při výtvarných aktivitách s dětmi více, než starší paní učitelky.

Hypotéza č. 5 se týká materiálů používaných při výtvarných činnostech a aktivitách s dětmi, byla stanovena takto: Paní učitelky používají při výtvarných aktivitách s dětmi ke kresbě častěji pastelky, než voskovky a k malbě používají častěji vodové barvy, než temperové barvy.

STUDIE II. – Rozhovory

1. Čím nejraději kreslíš?
2. Čím nejraději maluješ?
3. Používáš na malování jen štětce, nebo i prsty, houbičky?
4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?
5. Tvoříš rád (a)? Z čeho nejraději? (přírodniny, papír, látka...)
6. Modeluješ rád (a)? Co nejčastěji modeluješ?
7. Maluješ si i doma, nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?
8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, kterou jsi dělal (a) s paní učitelkou a která tě bavila?

2 PRŮBĚH SBĚRU INFORMACÍ PRO JEDNOTLIVÉ STUDIE

STUDIE I. - Dotazníky

K potvrzení, či vyvrácení hypotéz bylo potřeba získat data od učitelek jedné mateřské školy.

Pro sběr dat byl vytvořen jeden dotazník. Na začátku dotazníku byli všichni respondenti seznámeni s postupem při vyplňování dotazníku. V tomto dotazníku byly použity všechny tři typy otázek (otevřené, uzavřené, polouzavřené). Prvních šest otázek bylo uzavřených a sloužily ke zjištění obecných informací o učitelce a o výtvarných materiálech, které nejčastěji používá při práci s dětmi. Další čtyři otázky byly polouzavřené a jejich pomocí jsme zjišťovala jaké výtvarné techniky, činnosti nejraději používají při jejich pedagogické práci. Poslední dvě otázky byly otevřené. Zabývaly se experimentováním s výtvarnými technikami a materiály. Respondenti se v těchto dvou otázkách mohli podělit o výtvarné nápady i techniky, které jim přijdou zajímavé a vhodné při práci s dětmi předškolního věku.

Všechna data byla nashromážděna, vyhodnocena a zpracována v průběhu ledna 2014 v programu Microsoft Excel.

STUDIE II. - Rozhovory

Rozhovory byly prováděny se třemi skupinami dětí. První skupinu tvořily 4 děti z první třídy mateřské školy, které byly ve věku 4-5 let. Druhá skupina

se skládala ze tří dětí, kterým bylo 5 let. Poslední skupinou byly 3 děti ve věku od 6 do 6,5 let. Podrobný průběh rozhovorů viz. příloha č.1.

3 VÝSLEDKY PROJEKTU

Výsledky STUDIE I.

Výsledky jsou prezentovány v jednotlivých grafech, u kterých je vždy popis výsledků. U polouzavřených otázek jsou výsledky doplněny o nápady respondentů.

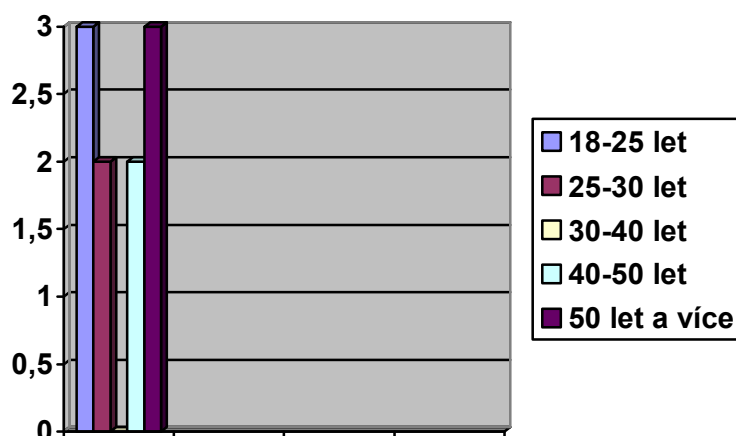
Prostřednictvím otázek č.1 a č. 2 byly zjišťovány základní údaje o respondentech. Z výsledků je zřejmé, že dotazník vyplnilo 10 žen a ani jeden muž. (viz. Graf č.1)

Ve věkové kategorii 18-25 let byly 3 respondenti, 25-30 let byly 2, 30-40 let bylo 0 respondentů, 40-50 let byly 2 a 50 let a více byly 3. (viz. Graf č. 2)

Graf č. 1: Pohlaví

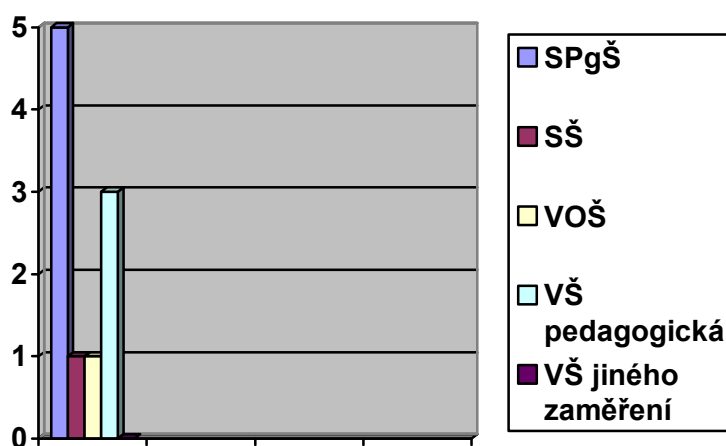

Graf č. 2: Věk učitelek mateřské školy

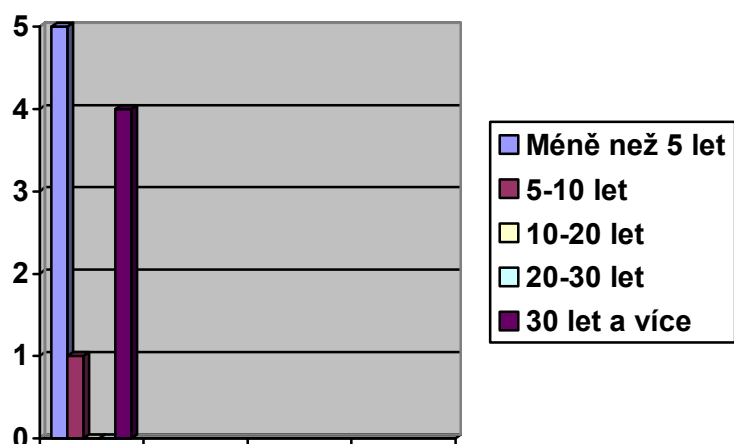
Protože byla předpokládána důležitost dosaženého vzdělání, zabývala se tím otázka č. 3. V té se ukázalo, že Střední pedagogickou školu má 5 respondentů, 3 mají vystudovanou vysokou školu pedagogickou, 1 respondent má vystudovanou Vyšší odbornou školu a 1 střední školu. Žádný respondent nemá vystudovanou Vysokou školu jiného zaměření. (viz. Graf č. 3)

Graf č. 3: Jaké je vaše nejvyšší dosažení vzdělání?

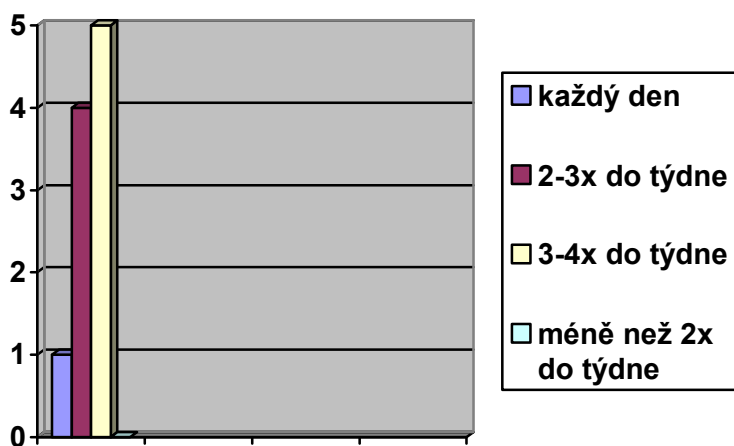
Otázka č. 4 zjišťovala, jak dlouho už jsou jednotliví respondenti učiteli v mateřské škole. Ukázalo se, že 5 respondentů je v mateřské škole méně než 5 let, 1 respondent učí 5-10 let, žádný respondent neučí 10-20, ani 20-30 let. 4 respondenti učí více než 30 let. (viz. Graf č. 4)

Graf č. 4: Jak dlouho jste učitelkou v mateřské škole?

Zjišťovala jsem také, jak často učitelé zařazují výtvarné činnosti a aktivity do své práce s dětmi. Tato otázka měla č. 5. Ukázalo se, že 1 respondent zařazuje výtvarné aktivity a činnosti každý den, 3 respondenti 2-3x týdně, 5 respondentů 3-4x týdně a žádný respondent méně než 2x týdně. (viz. Graf č. 5)

Graf č. 5: Jak často ve Vaší pedagogické práci využíváte výtvarné činnosti a aktivity?

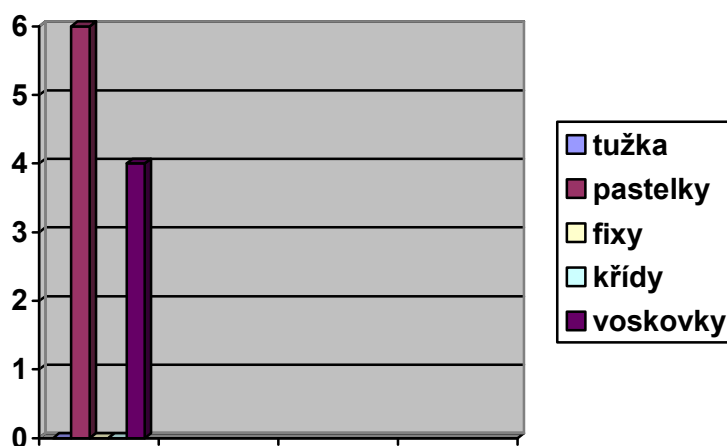

Otázky č. 6-8 byly zaměřené na materiály a netradiční pomůcky používané v mateřské škole. Ke kresbě s dětmi nejčastěji používá tužku 0 respondentů, pastelky 6 respondentů, fixy a křídly 0 respondentů a voskovky 4 respondenti. (viz. Graf č. 6)

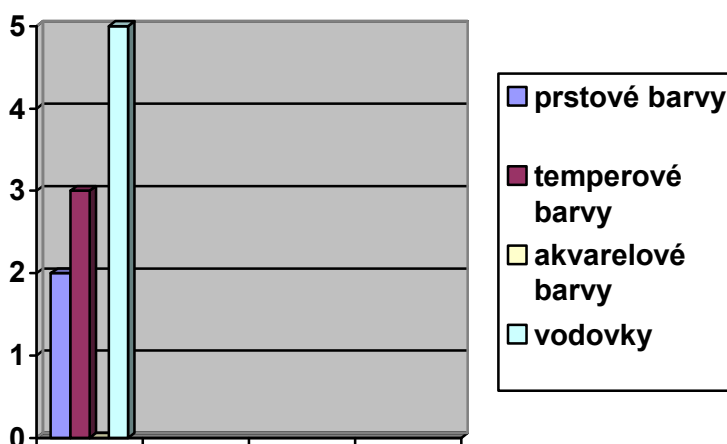
K malbě jsou nejvíce používané vodové barvy, které označilo 5 respondentů. Tempery používají 3, prstové barvy 2 a akvarel 0 respondentů. (viz. Graf č. 7)

Netradiční pomůcky používá 8 z 10 respondentů. Tato otázka byla položená, pokud respondent odpověděl ano, bylo potřeba ještě vysvětlit, které další netradiční pomůcky s dětmi používají. (viz. Graf č. 8)

Graf č. 6: Jaké materiály nejčastěji používáte při kresbě s dětmi?

Graf č. 7: Jaké materiály nejčastěji používáte při malbě s dětmi?

Graf č. 8: Používáte při výtvarných činnostech a aktivitách i netradiční pomůcky jako jsou např. kartáčky, houbičky atd.? Pokud ano tak jaké další?

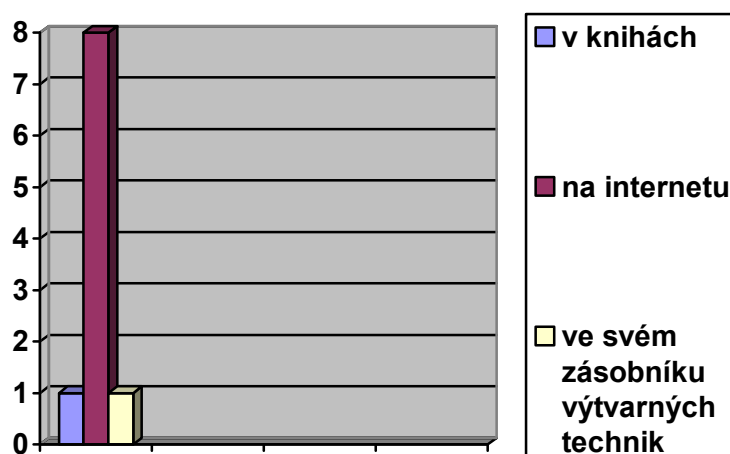

Další netradiční pomůcky, které paní učitelky používají:

- dřívka
- brčka
- přírodniny
- hřebeny
- vatové tyčinky
- provázky
- špejle
- razítka z jablek a z brambor

Na využívání zdrojů pro své nápady se zaměřuje otázka č. 9., ve které se ukázalo, že 1 respondent používá knihy, 1 svůj zásobník výtvarných technik a zbylých 8 hledá nápady na výtvarné činnosti na internetu. (viz. Graf č. 9)

Graf č. 9: Kde hledáte inspiraci a náměty pro své výtvarné činnosti s dětmi?

Otázky č. 10-12 byly polouzavřené a zaměřovaly se na výtvarné činnosti a techniky které respondenti rádi realizují s dětmi. Všech 10 respondentů napsalo u otázky č. 10 nějakou oblíbenou výtvarnou činnost či techniku, kterou rádi realizují s dětmi. (viz. Graf č. 10)

Jak ukázala otázka č. 11, 8 respondentů rádo experimentuje s výtvarnými technikami a materiály, 2 respondenti experimentují neradi. (viz. Graf č. 11)

Poslední otázka byla inspirací jak pro ostatní tak hlavně pro mne, protože se v ní respondenti mohli podělit o zajímavou výtvarnou techniku, kterou znají. O nápady se podělilo 7 respondentů z 10. (viz. Graf č. 12)

Graf č. 10: Máte nějakou oblíbenou výtvarnou činnost, kterou rádi děláte s dětmi? Pokud ano tak jakou?

Oblíbené výtvarné techniky učitelek:

- Kouzlení s barvami- zapíjení a míchání barev
- Odkrývaná technika- inkoust a zmizík
- Otiskování a následné dokreslování do určitých představ
- Malba štětcem a otiskování předmětů
- Malba prstovými barvami
- Kombinovaná technika- tuš a akvarel
- Otiskování částí těla (ruce a nohy)
- Zapouštění barev do mokrého podkladu

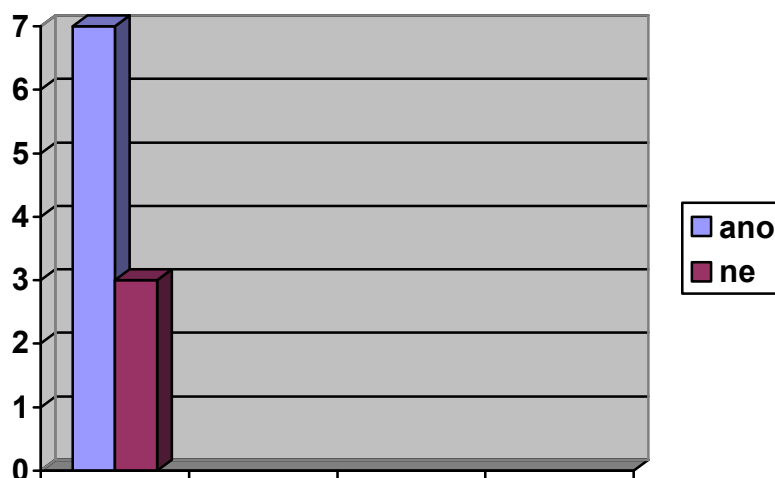
Graf č. 11: Experimentujete rádi s výtvarnými technikami a materiály? Pokud ano tak s jakými?

Náměty učitelek na experimentování s výtvarnými technikami a materiály:

- Zapouštění tuše do mléka- následné zamrznutí
- Twist art
- Kuličkování- otisk kuličky
- Mramorování
- Používání látek- koláže
- Zapouštění barev do krupičky
- Používání potravin např. těstoviny, luštěniny...
- Odlitky ze sádry
- Práce s hlínou

Graf č. 12: Znáte nějakou zajímavou výtvarnou techniku, o kterou byste se chtěli podělit s ostatními? Pokud ano tak jaká to je?

Zajímavé výtvarné techniky paní učitelek:

- Monotisk - Na dlaždici nebo zrcátko nanese barvu, překryjeme papírem a několikrát po povrchu přejedeme válečkem. Poté papír opatrně odlepíme a vznikají krásné obrazce.
- Kašírování - vrstvení novin na balonek - výroba masek
- práce s papírovou hmotou - korálky, ovoce, misky
- Výtvarný nápad na téma bacily - Obkreslíme si ruku a následně na ni kápneme tuš. Po té rozfoukáváme brčkem. Vznikne nám dlaň plná bakterií a bacilů.
- Ruční pletení
- Zažehlované voskovky
- Malba stěrkou, paspartování
- Tvoření z přírodních materiálů

Zhodnocení hypotéz stanovených ke STUDII I.

Ke zhodnocení hypotéz došlo na základě výsledků, které vyšly z dotazníků.

Hypotézu č. 1, která zní: Většina učitelek se drží osvědčených technik a metod, místo experimentování s výtvarnými technikami a materiály, musím na základě svého výzkumného šetření vyvrátit. Tuto hypotézu vyvrací otázka č. 8 a č. 11. Většina dotazovaných učitelek ráda experimentuje s výtvarnými technikami a materiály.

Na základě otázek č. 3 a č. 5 musím potvrdit hypotézu č. 2, která byla stanovena takto: Paní učitelky s vystudovanou Střední pedagogickou školou zařazují výtvarné činnosti častěji, než paní učitelky, které mají vystudovanou školu jiného zaměření. Ukázalo se, že paní učitelky s vystudovanou Střední pedagogickou školou zařazují výtvarné aktivity a činnosti 3-4x týdně a paní učitelky s vystudovanou školou jiného zaměření zařazují výtvarné aktivity maximálně 2-3x týdně.

Výzkumná otázka č. 9 potvrzuje hypotézu č. 3, která byla stanovena takto: Inspirace pro své výtvarné činnosti hledají více na internetu, než v knihách, nebo ve svých zásobnících výtvarných technik. Z celkového počtu dotazovaných učitelek hledala inspiraci na výtvarné techniky a činnosti ve svém zásobníku výtvarných technik jen jedna paní učitelka, jedna hledá inspirace v knihách a ostatních osm hledá inspiraci a nápady jen na internetu.

Hypotézu č. 4, která zní: Mladší paní učitelky používají netradiční pomůcky (kartáčky, houbičky...) při výtvarných aktivitách s dětmi více, než starší paní učitelky. Musím na základě výzkumné otázky č. 8 vyvrátit. 8 dotazovaných učitelek využívá při výtvarných činnostech a aktivitách netradiční pomůcky bez rozdílu věku.

Z výzkumného šetření otázek č. 6 a č. 7 vyplývá, že paní učitelky nejčastěji ke kresbě používají pastelky, k malbě vodové barvy, což potvrzuje hypotézu č. 5, která zní: Paní učitelky používají při výtvarných aktivitách s dětmi ke kresbě častěji pastelky, než voskovky a k malbě používají častěji vodové barvy, než temperové barvy.

Výsledky STUDIE II.

Rozhovory byly zrealizovány s 10 dětmi ve věku 4-6,5 let. Výsledky rozhovorů jsou prezentovány na základě jednotlivých otázek, které byly použity při rozhovoru.

V otázkách č. 1-3 jsem zjišťovala, jaké materiály a pomůcky děti nejčastěji používají při kresbě a malbě. Ukázalo se, že 6 dětí nejraději kreslí fixem, 4 děti voskovkami a žádné dítě pastelkami. 7 dětí nejraději maluje vodovými barvami, 2 děti temperovými barvami a 1 prstovými barvami. Při svých výtvarných aktivitách dotazované děti nejčastěji používají štětce (5), 1 dítě používá houbičku a 4 děti kombinují práci štětcem a houbičkou. Otázky č. 5 a č. 6 zkoumaly, zda děti rády tvoří, modelují a z čeho nejčastěji. Jak se ukázalo, všechny děti (10) rády tvoří a nejčastější odpovědí bylo z papíru 6 dětí, z přírodních materiálů 2 děti, jedno dítě kombinuje tvoření z látek a z papíru. 1 dítě rádo tvoří z hlíny a z látek. Na otázku č. 6 odpověděly všechny děti, že rády modelují a nejčastěji z modelíny. A jak prokazuje otázka č. 7, 9 dětí si kreslí a maluje i doma, 1 dítě si doma jen modeluje. V otázce č. 8 si všech 10 dětí vzpomnělo na nějakou zajímavou výtvarnou činnost či aktivitu, kterou dělaly v poslední době s paní učitelkou a která je bavila. Byly to tyto činnosti: šití rakety z tvrdých papírů a zdobení temperami, lepení fotek dětí na raketu- kosmonauti, modelování rakety z alobalu, kreslení fixou, malování, kreslení zvířátek pastelkami, vytváření planet a dokreslování křídami, vybarvování klaunů pastelkami. Na poslední otázku č. 9, která zjišťovala jaká činnost bude pro dítě nejatraktivnější děti odpověděly takto: 6 dětí by si vybraly hraní s hračkami, 2 děti malování a tvoření, poslední 2 děti prohlížení knihy.

3.1 Vyhodnocení praktické části

Z dotazníků vyplynulo, že většina učitelek využívá netradiční instrumenty, které by pro děti měly být poutavé a atraktivní, ale při rozhovorech téměř všechny děti odpověděly, že nejraději malují štětcem, což si s výsledky z dotazníků trochu protiřečí. Na druhé straně děti popisovaly výtvarné činnosti, které naposled dělaly s paní učitelkou a musím uznat, že většina technik byla zajímavých a netradičních.

Práce učitelek s dětmi, metody výtvarných technik a obzvláště používání materiálů se znatelně odrazilo při rozhovoru s dětmi. Děti byly sdílné a nadšeně líčily své oblíbené výtvarné techniky a činnosti. Když jsem ovšem porovnála dotazníky učitelek které rády a často tvoří s rozhovory dětí které navštěvují jejich třídy, ukázalo se, že děti které mají tvořivější paní učitelky vyhledávají výtvarné aktivity a činnosti častěji, než děti učitelek, které tak často netvoří. Je tedy patrné, že děti učitelek, které s nimi rády tvoří používají při kresbě voskovky, při malbě vodové barvy, temperové barvy a nebojí se použít k nanášení barev houbičky, prsty a další netradiční instrumenty. Tyto děti vytvářejí rády z látek, z papíru, ale i z přírodních materiálů jako je např. písek, hlína a kamínky.

Na druhé straně děti, s kterými nejsou tak často prováděné výtvarné činnosti a aktivity používají ke kresbě fixy, což podle mě není to nejvhodnější náčiní ke kresbě. K malbě používají vodové barvy, které na papír nanášejí jen štětci. Dle mého názoru je škoda nevyužít k výtvarným činnostem pro vyjádření svých pocitů, představ a fantazií netradiční prostředky. Z projektu vyplynulo, že na výtvarné aktivity a výtvarné činnosti dětí mají velký vliv paní učitelky a jejich nabídka výtvarných činností a materiálů.

4 DISKUSE

Z výsledků dotazníku je zřejmé, že většina dotazovaných učitelek realizuje výtvarné činnosti 3-4x do týdne, což je podle Hazukové a Šamšuly (2005) pro rozvoj dítěte dobré, protože se při výtvarném projevu uplatňuje a rozvíjí smyslové vnímání, emocionální a racionální poznávání a také myšlení. Hazuková (2011) popisuje výtvarné činnosti jako integrovaný prostor, v němž je možné vytvářet příznivé podmínky pro objevování a rozvíjení jak obecných, tak i výtvarných dispozic dítěte. Při volbě materiálu pro kresbu učitelky nejčastěji volí pastelky, které jsou pro děti předškolního věku vhodné, protože se jedná o měkký grafický materiál a instrument.

Netradiční pomůcky a materiály při výtvarných činnostech a aktivitách v mateřské škole používá při práci s dětmi většina učitelek. Jak uvádí Hazuková (2011) může se prostředkem výtvarné výchovy stát za určitých podmínek cokoli z našeho okolí bez ohledu na materiál, z kterého je daný předmět vytvořen. Tyto netradiční pomůcky jsou dětmi oblíbené a atraktivní. Paní učitelky do svého pedagogického působení zařazují různé výtvarné techniky, které jsou podle Hazukové (2011) brány jako techniky, které dětem umožňují určité formy sebevyjádření, již od samých počátků explorační s výtvarnými pomůckami a materiály.

Z rozhovorů s dětmi vyplynulo, že si rády sami od sebe kreslí, malují a tvoří i doma. Tuto spontánní výtvarnou aktivitu popisuje Hazuková a Šamšula (2005). Podle nich se jedná o výtvarný projev, který není nikým řízen, ani vyvolán. Je výchozím podnětem k projevení se výtvarnou formou, vzniká z vnitřní potřeby dítěte. Je to jakási reakce na vnitřní a vnější podněty, jakými jsou silné zážitky. Podle Piageta má dětská kresba souvislost s vývojem poznání. (Piaget, J., Inhelderová, B., 1997) Při rozhovorech se děti nejčastěji zmiňovaly, že nejraději kreslí fixy. Podle Roeselové (1996) je kresba fixy brána spíše jako dekorativní projev. Fixy mají děti rády, protože jim připomínají tužku, ale jsou ke kresbě méně vhodným materiálem. Fixy zanechávají stejnou linku při přitlaku i bez přitlaku a proto málo odrážejí výtvarný rukopis dětí. K malbě děti nejčastěji používají vodové barvy, které jak uvádí Roeselová (1996) nabízí

dětem dva možné postupy malby. Prvním z nich je zapíjení barev do mokrého podkladu, což uvedly i paní učitelky v dotaznících jako svou oblíbenou výtvarnou činnost s dětmi. Druhým je řazení barevných ploch vedle sebe na suchém podkladu. Při poslední otázce si děti měly možnost vybrat mezi třemi činnostmi. Mezi hrou, výtvarným tvořením a prohlížením knihy. Děti si jednoznačně vybraly hru. Podle Vágnerové (2008) je předškolní věk obdobím hry. Vágnerová uvádí, že hra je neverbální symbolickou funkcí. Jde tedy o vyjádření vlastní vysvětlení reality, postoje ke světu i sobě samému. Symbolická hra slouží předškolnímu dítěti jako prostředek k vyrovnání se s realitou a tematická hra zase slouží k procvičování budoucích rolí.

ZÁVĚR

Myslím si, že je dobré, aby každá paní učitelka znala vývoj a zvláštnosti dětského výtvarného projevu, protože své vědomosti posléze uplatní při posuzování kreseb a výtvarných činností dětí. Proto se v teoretické části zabývám celkovým vývojem předškolního dítěte, popisuji zde vývoj jednotlivých kognitivních funkcí a také vývoj tělesný, který má značný vliv na kresbu dětí v mateřské škole. Dále popisuji vývoj dětského výtvarného projevu a jeho zvláštnosti. V závěru teoretické části uvádím výtvarné činnosti a aktivity vhodné pro děti předškolního věku, také popisuji krizové momenty v dětském výtvarném projevu a jejich případné předcházení.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaké výtvarné techniky a činnosti zařazují do své práce s dětmi učitelky jedné mateřské školy. Dozvěděla jsem se, jaké výtvarné techniky a materiály nejčastěji používají a musím uznat, že mě některé výtvarné techniky mile překvapily i inspirovaly k další výtvarné činnosti, kterou jsem uskutečňovala s dětmi v jiných mateřských školách.

Pro můj průzkum jsme si zvolila mateřskou školu na vesnici, kterou jsem navštěvovala jako malá a i když se tam již mnohé změnilo, znám paní učitelky a zhruba vím, které z nich rády tvoří a které ne. I přes můj úsudek mě učitelky ve svých odpovědích značně překvapily. Pokud skutečně odpovídaly pravdivě, tak musím přiznat, že většina z nich pro děti připravuje poutavé a zajímavé činnosti, které děti rozvíjí nejen po stránce kreativní a tvořivé. Dále také rozvíjí jejich myšlení, poznání a hlavně je motivuje k dalším výtvarným činnostem a aktivitám nejen v mateřské škole, ale i doma.

V rámci této bakalářské práce jsem s dětmi zrealizovala osm výtvarných činností a aktivit v téže mateřské škole, v jaké byl prováděn projekt. Před každou výtvarnou činností jsem děti motivovala k dané aktivitě a objasnila jim s čím budeme tvořit.

Před některými výtvarnými činnostmi bylo nezbytné dětem vysvětlit, jak se s daným materiálem či pomůckou zachází, protože s ním děti vytvářely poprvé. Myslím si, že jsme si výtvarné tvoření všichni skvěle užili. Všechny výtvarné techniky a činnosti měly úspěch i pozitivní ohlasy u učitelek mateřské školy, což mě těší.

Smyslem práce bylo především zmapovat, zda v místí mateřské škole experimentují s výtvarnými technikami a materiály, či nikoliv. Je současně také zpětnou vazbou na výtvarné techniky, činnosti a materiály pro učitelky mateřské školy, jejichž děti se projektu účastnily.

Tato práce může být jak inspirací, tak i zdrojem některých netradičních výtvarných technik a instrumentů pro učitelky mateřských škol.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 3. vydání. Tišnov: SURSUM, 1997. ISBN 8085799030.
- DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674151.
- ERIKSON, E.H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo, 2002. ISBN 8072033808.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 8085931796.
- HAZUKOVÁ. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 9788087553305.
- HAZUKOVÁ, H. a P. ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy I. 3. přeprac.vyd.* Praha: Karolinum, 2005. ISBN 8072902377.
- CHRÁSKA. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvalitativního výzkumu*. Havlíčkův brod: Grada a.s., 2007. ISBN 9788024713694.
- KOHLOVÁ, M. *Výtvarné činnosti pro malé děti*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788910.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. Praha: Kalich, 1992. ISBN 978-80-200-1451-1.
- KOTTKEOVÁ, W. a I. HÜBERSOVÁ-KEMINKOVÁ. *Výtvarné hříčky pro malé děti od 3 let*. Praha: Václav Svojtka, 1998. ISBN 8072371401.
- LACOVÁ, K. *Výtvarná výchova netradičně: Metodická příručka*. Bratislava: Iuventa, 2003. ISBN 8088893968.
- LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2006. ISBN 9788024712840.
- OPRAVILOVÁ E, GEBHARTOVÁ, V., *Zima v mateřské škole, Vid. 1*. Praha: Portál, 1998. 128 s. ISBN–80–7178–268-8
- PIAGET, J. a B. INHELDEROVÁ. *Psychologie dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 8071781460.
- PRŮCHA, WALTEROVÁ a MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

- ROESELOVÁ, V. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Universita Karlova v Praze, 2003. ISBN 807290129X.
- ROESELOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1995. ISBN 8090226744.
- ROESELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. ISBN 8090226744.
- SKUTIL, M. A KOL. *Základy pedagogicko- psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073677787.
- SMOLÍKOVÁ, K. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004. ISBN 80-870-0000-5.
- TETOUROVÁ. *Svět plný sluníček*. Kladno: Delta, 2002. ISBN 8086091597.
- UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071785997.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 9788024613185.
- VONDROVÁ, P. *Výtvarné techniky pro děti*. Praha: Portál, 2001. 156 s. ISBN 80-7178-583-0.
- Výrobky z přírodních materiálů: Prima nápady pro děti. Ostrava: Anagram s.r.o., 2004. ISBN 8086331059.

Použité internetové zdroje:

- VYSOKÁ, Dagmar. *Básnička o Sluneční soustavě: Básničky a písničky. Dětské stránky* [online]. 2013, s. 1 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.detskestranky.cz/clanek/2649-basnicka_o_slunecni_soustave.html

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 rozhovory s dětmi

Příloha č.2 Výtvarné činnosti a techniky realizované s dětmi v mateřské škole

PŘÍLOHA č. 1:

PRŮBĚH ROZHOVORŮ S DĚTMI

Darinka 4 roky

1. Čím nejraději kreslíš?

„Nejradši fixama, protože jsou hezký.“

2. Čím nejraději maluješ?

„Maluju ráda vodovkama.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„Jenom štětcem maluju.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„Fialová“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„Ano. Z papíru.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„Jo, kočár.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„I doma si kreslím často.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„Malovali jsme zvířátka pastelkami.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„Hraní.“

Simona 5 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„ Já kreslim fixama.“

2. Čím nejraději maluješ?

„ Já maluju ráda vodovkama rybu.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„ Já doma houbou.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Červená.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ Nejradši z papíru berevnýho.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Modeluju ráda slona z modelíny.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ I doma s mamkou.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„ Kreslili jsme fixou hvězdy.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„ Hrála bych si.“

Honzík 4,5 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„ Rád kreslim voskovkama.“

2. Čím nejraději maluješ?

„ Já maluju takhle a takhle a takhle vodovkama.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„ Jenom štětcem.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Líbí se mi žlutá.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ S bráchou tvoříme z papíru rádi.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Modeluju z modelíny traktory, ale jen doma.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ Já si taky kreslim doma rád, ale nemám je ořezaný.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„ Malovali jsme vodovkama,“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„ Hraní.“

Tomáš 5 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„ Fixama si maluju a nejradši kreslim pastelkama.“

2. Čím nejraději maluješ?

„ Vodovkama.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

Ne, nejvíc štětcema maluju.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Červená.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ Jo z papíru nejradši.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Já mám modelování moc rád. Nejradši dělám zvířata.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ Ne jen modeluju doma.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„ Vodovkama jsme tady malovali, ale už nevím co.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„Mám nejradši hraní s autama.“

Lukášek 5 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„Nejradši voskovkami.“

2. Čím nejraději maluješ?

„Maluju jen vodovkama.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„Maluju štětcem i prstíčkama, ale houbičky a kartáčky nepoužívám.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„Nejradši mám modrou.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„Jo z klacíků a kamínků dělám venku srdíčka.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„Modeluju rád, ale jenom doma a vždycky dělám našeho psa.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„Maluju si i doma a i tvořím auta z papíru.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„Jen raketu z alobalu. Tuhle.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„Baví mě si prohlížet knížky, ale i hrát.“

Pepa 5 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„Jenom fixama kreslim.“

2. Čím nejraději maluješ?

„Maluju vždycky vodovkama.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„ My máme jen štětce.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Zelená a modrá.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ Tvořím rád z písku. My už ho máme otevřeném na zahradě.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Ve školce si nemodeluju, ale doma si hraju s modelínou a vyrábím nejradši zvířátka.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ Víc mě to baví doma.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„ Dneska jsme něco malovali a vystříhovali. Toho kosmonauta ze svý fotky.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„ Hrál bych si.“

Kája 5 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„ Tužkou a fixama.“

2. Čím nejraději maluješ?

„ Maluju temperama, protože se mi víc líbí.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„ Baví mě to štětcem a i prstíkama.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Zelená jako je naše auto.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ Nejradši z papíru a baví mě to.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Z modelíny dělám doma cihly, ve školce se mi modelína nelíbí.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma nebo jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ Kreslim i doma s bráchou a s tatškou.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„ Vybarvovali jsme klauny pastelkami.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„ Kreslil bych si.“

Poslední skupinou byly 3 děti ve věku od 6 do 6,5 let.

Tonda 6 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„ Nejradši fixama a pestelkama.“

2. Čím nejraději maluješ?

„ Temperami.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„ Ne maluju i prstáka a houbičkou.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Modrá a červená.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ Jo tvořím z papíru a z látek nejradši.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Jo, ale ve školce nemodeluju. Jen doma.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma neb jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ I doma i ve školce. Baví mě že si můžu kreslit obrázky a zkoušet co neumím.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„Dneska ráno jsme šili raketu z Tvrdého papíru a malovali jsme na ní temperama.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„ Vybral bych si malování.“

Marek 6 let

1. Čím nejraději kreslíš?

„ Fixama nejvíc.“

2. Čím nejraději maluješ?

„ Vododvkama.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„ Zkoušel jsme to jen štětcem.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Zlatá a stříbrná.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ Jo z papíru a někdy z hlíny doma.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Modejuju si rád tady ve školce auta. Doma modelínu nemáme.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma neb jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ Maluju si i doma často.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„ Dneska jsme dělali kosmonauty pastelkama a vystřihávali jsme je na raketu kterou jsme sešívali nití.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„ Prohlížel bych si knížku.“

Matěj 6,5 roku

1. Čím nejraději kreslíš?

„ Krelím fixama na papír.“

2. Čím nejraději maluješ?

„ Těma barvama jak se do nich namáčí prsty.“

3. Používáš na malování jen štětce, nebo třeba i prsty, kartáčky atd.?

„ Ne i prsty používám.“

4. Jaká je tvoje nejoblíbenější barva?

„ Světle modrá.“

5. Tvoříš rád/a? Z čeho nejraději?

„ Tvořím rád z látek a doma z keramické hlíny.“

6. Modeluješ rád/a? Co modeluješ nejraději?

„ Jen někdy z modelíny a většinou dělám dinosaury.“

7. Kreslíš nebo maluješ si i doma neb jen ve školce, když to chce paní učitelka?

„ Doma mě to baví víc si kreslit.“

8. Vzpomeneš si na nějakou výtvarnou činnost, která tě bavila, nebo kterou jste dělali ve školce naposledy?

„ Malovali jsme planety křídami.“

9. Kdyby jsi si měl/a vybrat mezi hraním, malováním/kreslením/tvořením, nebo prohlížením knížky, co by jsi si vybral/a?

„ Rád si hraju, ale i tvořím a maluju.“

Příloha č.2:

VÝTVARNÉ ČINNOSTI A TECHNIKY REALIZOVANÉ S DĚTMI V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Téma: Olympiáda - zimní sporty

Výtvarné postupy: malba dotvářená solí

Pomůcky: sůl, vodové barvy, kulatý štětec, kelímek s vodou, papír A3

Organizace výuky: individuální práce

Cíl: rozvoj fantazie, tvořivosti, experimentu, jemné motoriky

Postup činnosti:

Celou plochu papíru potřeme vodovou barvou a když je ještě povrch mokrá, posypeme ho solí, což nám vytvoří krásnou strukturu, která vypadá jako zmrzlý sníh a ledové květy. Po zaschnutí obrázků dotvoříme vystřihnutými obrázky zimních sportovců. Ty si vystřihneme a vybarvíme. Na závěr je nalepíme na obrázek.

Motivace: Motivace zimní básničkou

Lyže tiše kloužou sněhem,
sáňky jedou z kopce.
Boby sviští, je to jízda,
ať se přidá kdo chce.
Na běžkách se proběhneme,
nezapomeň hole. Z kopce jezdi opatrně,
sejdeme se dole.

Obrázky k tématu: Olympiáda - zimní sporty

Téma: Jaro - šeříkový keř

Výtvarné postupy: malba dotvářená tiskáním

Pomůcky: temperové barvy, kulatý štětec, kelímek s vodou, papír A4, brambora, nožík

Organizace výuky: individuální práce

Cíl: rozvoj fantazie, tvořivost, experimentování s bramborem

Postup činnosti:

Nejprve si namalujeme šeříkový keř vodovými barvami. Než nám keř zaschne, vyrobíme si tiskátko z brambory, kterým na keř tiskáme kvítky temperovou barvou.

Motivace: Činnost byla motivovaná písničkou o jaru.

Obrázky k tématu: Jaro - šeříkový keř

Téma: Zvířátka v lese - cesta ke krmelci

Výtvarné postupy: kresba, dolepování krmelce a sena

Pomůcky: papír A3, pastelky, voskovky, barevný papír, nůžky, seno

Organizace výuky: individuální práce

Cíl: rozvoj tvořivosti, fantazie, představivosti, rozvoj hmatu - práce se senem

Postup činnosti:

Na barevný papír obkreslíme jednotlivé části krmelce, které si vystřihneme a nalepíme na čtvrtku. Okolo krmelce nakreslíme voskovkami, nebo pastelkami různá lesní zvířata, které můžeme u krmelce potkat. Na závěr do krmelce nalepíme seno, aby zvířata neměla hlad.

Motivace:

Celý týden jsme si s dětmi povídaly o lese a o zvířatech, které v něm žijí. Tato krátká básničku nám sloužila jako motivace k této výtvarné činnosti.

Letos zima přijde zkrátka

děti myslí na zvířátka.

Nebojí se metelice,

nesou mrkev pro zajíce,

ptáčkům zrní do hrnku,

trochu sena pro srnku,

k tomu mísu kukuřice.

(TETOUROVÁ, 2002)

Obrázky k tématu: Zvířátka v lese - cesta ke krmelci

Téma: Vesmír - Na cestě do vesmíru

Výtvarné postupy: malba, rozpíjení vodových barev do klovatiny, dotváření pomocí sítěk a houbiček

Pomůcky: papír A3, vodové barvy, klovatina, sítko, houbičky, křídly, barevné papíry

Organizace výuky: individuální a skupinová práce

Cíl: rozvoj fantazie, tvořivosti, práce s netradičními technikami a pomůckami (kartáčky, sítko...)

Postup činnosti:

Čtvrtku velkého formátu natřeme různými odstíny modré barvy. Děti dokreslí mimozemšťany. Dolepíme raketu z barevných papírů a mléčnou dráhu uděláme za pomoci kartáčků, kterými jsme stříkáme bílou barvu přes sítko. Celou oblohu

doplníme planetami, které potřeme klovatinou a zapíšeme do nich vodové barvy.
Klovatina planetám dodá krásný lesklý vzhled a „náš“ vesmír je hotový.

Motivace:

Sluneční soustava

Ta Sluneční soustava,

kolik planet, děti, má?

Slunce tvoří pevný střed,

obíhá ho planet svět.

Nejblíže Slunci Merkur je,

kolem Slunce rotuje.

První večer objeví se

na obloze Večernice.

Večernice Venuše je,

to ví každý, kdo dnes tu je.

Největší je Jupiter,

mockrát větší nežli Zem.

Země - to je domov náš,

jistě i ty rád ji máš.

Mars je rudá planeta,

rudě září do světa.

Saturn se svým prstencem

největším je krasavcem.

Ze všech planet nejlehčí

Uran se tu otáčí.

Na Neptunu zima je,

mráz a led tam panuje.

Tak je všechny spočítáme:

osm planet tady máme.

(Vysoká, D., 2013)

Obrázky k tématu: Vesmír - Na cestě do vesmíru

Téma: Vánoční stromeček zavoněl v pokoji

Výtvarné postupy: papírová muchláž dotvářená obrázky z raznic

Pomůcky: papír A4, krepový papír, lepidlo, nůžky, vyražené obrázky, umělohmotné hvězdičky

Organizace výuky: individuální práce

Cíl: rozvoj jemné motoriky, tvořivosti, estetického cítění

Postup činnosti:

Ze čtvrtky si uděláme kornout, který slepíme lepidlem a ustříhneme mu přebytečné části papíru, aby mohl stát. Postupně natíráme kornout lepidlem a nalepujeme na něj pruhy krepového papíru, které „muchláme“ k sobě. Tento postup opakujeme až na vrchol kornoutu. Celý stromek po zaschnutí dozdobíme vyraženými obrázky a hvězdičkami.

Motivace básničkou :

Vánoční říkání

Stromek voní lesem,

už ho domů nesem.

Dlouho jsme ho vybírali: není velký,

ani malý, ani řídký,

ani křivý, kdo ho vidí ten se diví.

Už nám stojí v pokoji,

kdo ho s námi ustrojí?

(Ljuba Štíplová)

Obrázky k tématu: Vánoční stromček zavoněl v pokoji

Téma: Přiletěl k nám vrabeček, chtěl by asi drobeček

Výroba krmítek pro ptáčky, ptáček ze zrníček

Výtvarné postupy: nalepování zrníček pro ptáčky do určitých tvarů (ptáček)

Pomůcky: papír A4, tužka, lepidlo, zrnka (slunečnice, proso)

Organizace výuky: individuální práce

Cíl: rozvoj jemné motoriky, vztahu k přírodě, rozvoj zručnosti
a manipulace s malými předměty

Postup činnosti:

Ptáček ze zrní

Na bílou čtvrtku si tužkou předkreslíme jakéhokoliv ptáčka. Vezmeme si různá zrnka, která sypeme do krmítek. Začneme zrní nalepovat na předkreslený obrázek. Celý obrázek můžeme po zaschnutí lepidla kolorovat vodovými barvami.

Krmítko

Krmítko vyrobíme ze dvou misek pod květináč, z rozřízlé PET lahve a z dřevěné tyčky. Všechno jsme slepíme dohromady a krmítko je hotové.

Motivace:

Písnička o vrabci

Usnul vrabec za komínem,
tichounce tam dřímá,
přilož, Jirko, ještě souček,
přilož, Jirko, ještě souček,
ať mu není zima.

Sníh už pokryl všechny střechy,
na vrabečka padá,
přitulil se ke komínu,
přitulil se ke komínu,
nahříval si záda.

Dobře bylo vrabečkovi
v teple za komínem.
Co mu dáme, až se vyspí,

co mu dáme,
až se vyspí?
Slaný rohlík s kmínem.
(Václav Čtvrtek)

Obrázky k tématu: Přiletěl k nám vrabeček, chtěl by asi drobeček

Téma: Bude zima bude mráz - sněhuláci

Výtvarné postupy: obrázek rytý do tuše

Pomůcky: papír A4, voskovky, tuš, štětec, kancelářská sponka

Organizace výuky: individuální práce

Cíl: rozvoj experimentování s barvou a s materiály, rozvoj tvořivosti, fantazie

Postup činnosti:

Celou čtvrtku pokreslíme voskovkami tak, aby nám nezbylo žádné bílé místo.

Poté voskovky překryjeme tuší a počkáme, až tuš zaschne. Když máme plochu zaschnutou, vezmeme si nějaký ostřejší předmět (kancelářská spinka, hřebík...), kterým budeme vyrývat do tuše jakýkoliv námi zvolený obrázek.

Motivace básničkou:

Nespokojený sněhulák

Ošívá se sněhulák, chloubá naší ulice.

Na hlavě mu sedí pták, místo teplé čepice.

Bručí, vrčí sněhulák, hledá klidné přístřeší,

on ho totiž ptáček, pták lechtá drápkem na pleši.

(Ludvík Středa)

Obrázky k tématu: Bude zima, bude mráz - sněhuláci

Téma: Jaro přichází - Skřítek jarníček

Výtvarné postupy: prostorová tvorba

Pomůcky: silonová ponožka, hlína, knoflíky, semínka (oves, žito), provázek

Organizace výuky: individuální práce

Cíl: rozvoj fantazie, tvořivosti, jemné motoriky, práce se zemí a se semínky

Popis činnosti:

Do silonové punčochy si nasypeme oves, nebo žito. Semínka celá zasypeme větším množstvím země. Ponožku si zavážeme a vytvoříme si na skřítkovi nos a uši tak, že vytáhneme část ponožky i se zemí a omotáme je provázkem. Skřítkovi už jen dolepíme oči, na které můžeme použít různé koflíky. Děti si ho mohou jakkoliv dozdobit. Na závěr skřítku zalijeme a čekáme až mu vyrostou „vlasy“.

Motivace:

Motivace jedním skřítkem jarníčkem. Příběh o tom jak je smutný, že nemá žádné kamarádky a nemá si s kým hrát. Na konci příběhu skřítek poprosil děti, zda by mu nějaké kamarády vyrobily.

Obrázky k tématu: Jaro přichází - Skřítek Jarníček